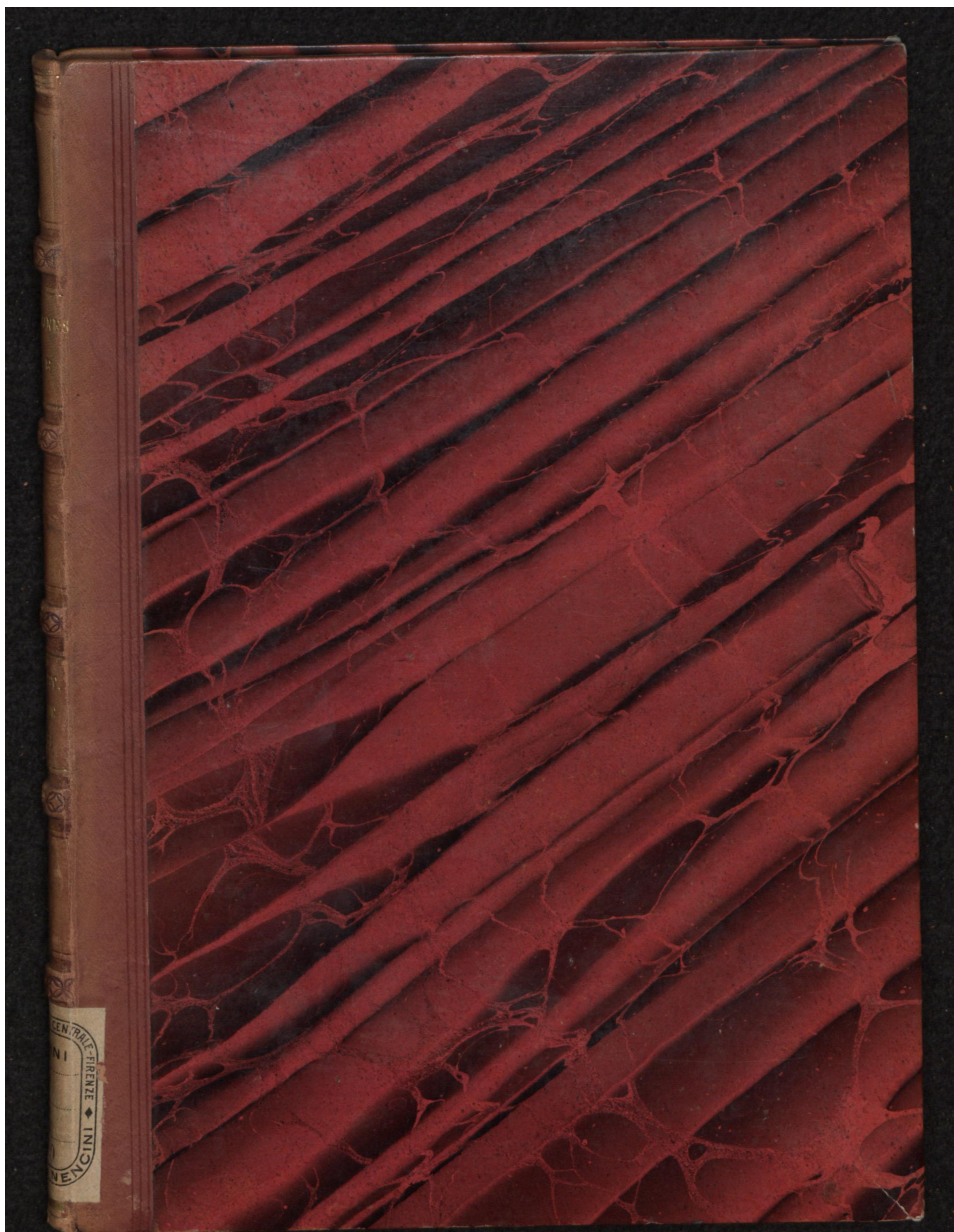
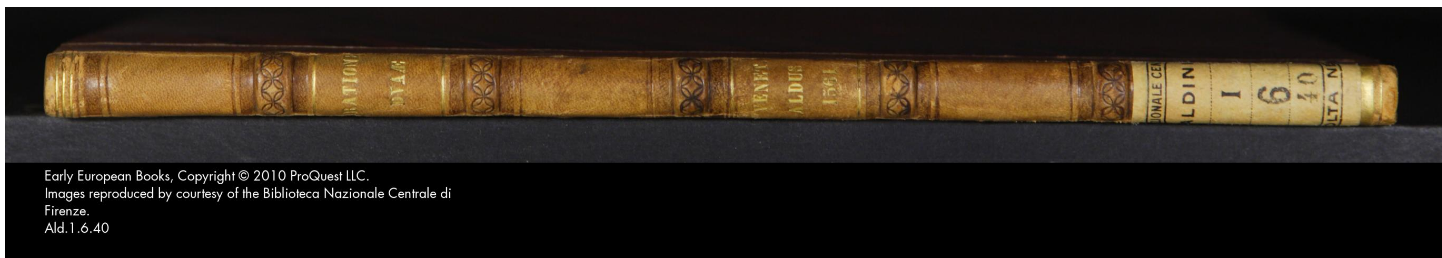
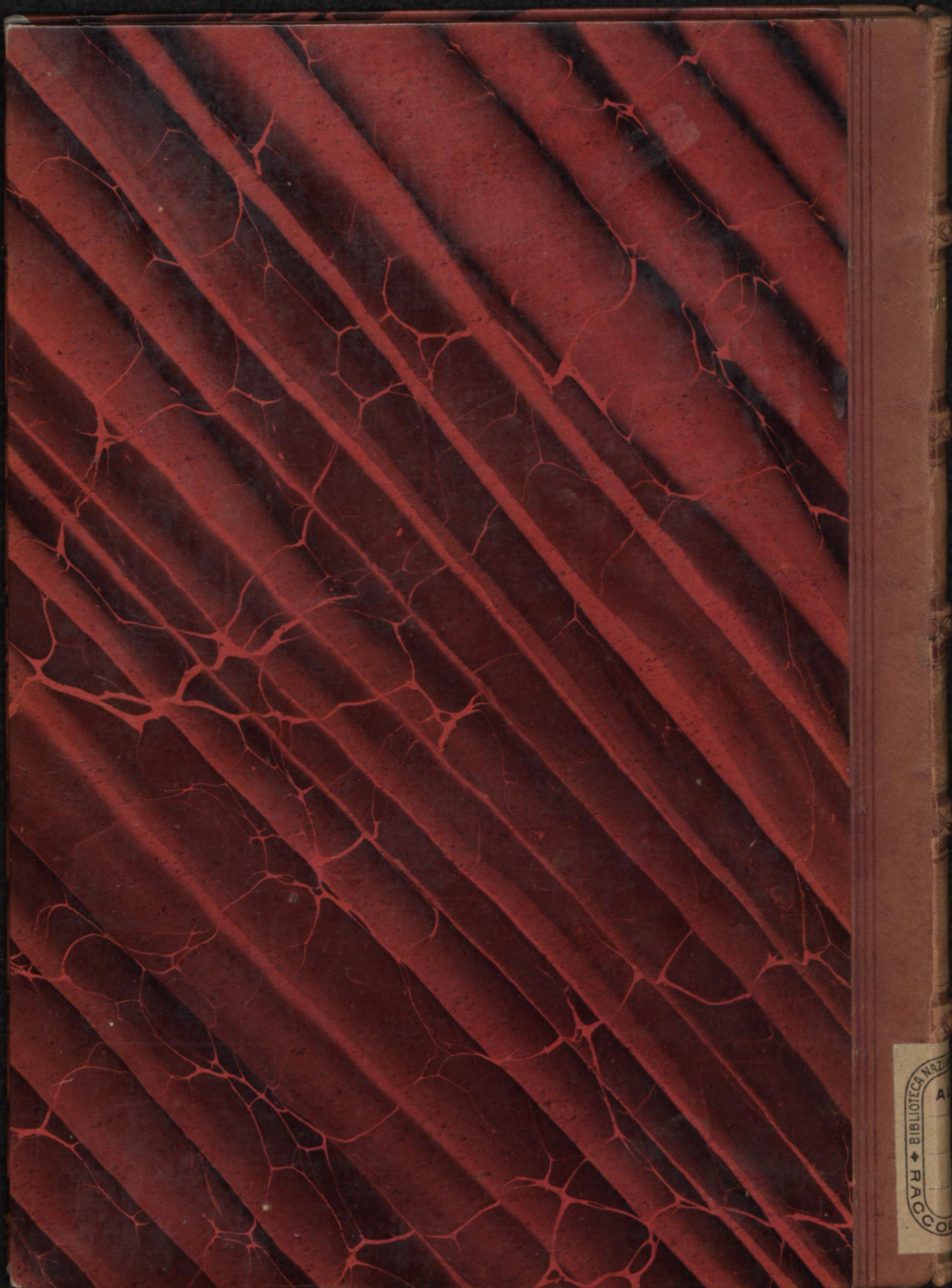
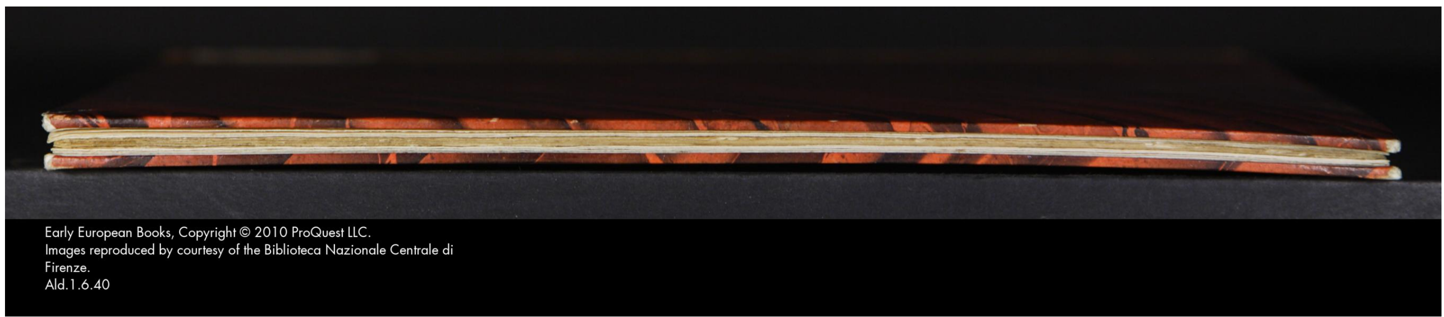

Ex Libris Ioannis Nencini
1874

Ald. 1/6.

ORATIONES DVAE

CLARISS. ET AMPLISS.

VIRORVM,

ALTERA IACOBI SADOLETI
S. R. E. CARDINALIS, DE PACE
AD IMP. CAROLVM V.

ALTERA IO. BAPTISTAE
CAMPEGII BONONIENSIS,
MAIORICENSIVM EPISCOPI,
DE TVENDA RELIGIONE,
IN CONCILIO TRIDEN-
TINO HABITA.

VENETIIS, MDLXI.

RAPHAEL CYLLENIVS

DOMINICO BOLLANO,

BRIXIANORVM EPISCOPO,

S. P. D.

TA MIHI, quæ opto, ſecunda omnia contingant, Dominice Bollane Antiſtes ampliſsime, ut tuæ erga me ſingulari beneuolentiæ nihil antepono: in qua una poſt Deum opt. max. hoc tempore libens acquieſco. tuo enim præſidio cum aliquot iam annos fortunæ meæ nitantur, tuamq; etiamnunc in me tuendo & ornando ſerues conſuetudinem; nihil ſane eſſe uideo, quòd ego, te incolumi, non felicia omnia ſperare ac polliceri mihi ipſe poſsim. amo igitur, amaboq;, dum uiuam, &, qua potero, pietate eximiam iſtam, planeq; diuinam proſequar beneficentiam. cui ſi paribus, ut debeo, non licebit officiis reſpondere; animi certe grati ſignificatione (quæ ſola mihi nunc facultas relinquitur) in te remunerando partes meas nunquam patiar deſiderari. Atque huius ueluti prædes promiſsi, meæq; teſtes uoluntatis, orationes ad te duas, opportune mihi, ut arbitror, nunc oblatas, mitto, à clariſsimis & eruditiſsimis ætatis noſtræ hominibus elucubratas, Iacobo Sadoleto Cardinali, & Ioanne Baptiſta Campegio Maioricenſium Epiſcopo. quorum alter naturæ ante aliquot annos ſatisfecit, uir ampliſsimo dignitatis gradu, quò eum egregia uirtus extulit, in perpetuũ illuſtris. alter Bononiæ adhuc uiuit, atque ita uiuit, ut in ſumma laude, qua eſt ob antiquam gentis nobilitatem, omnium doctrinarum & utriuſque linguæ perfectam cognitionem, incorruptam denique morum integritatem, longe celeberrimus; omni etiam honore ob præſtantem uirtutem digniſsimus habeatur. Equidem, lecta nuperrime oratione illa, quam is in Tridentino concilio ſuperio-

ribus annis, De tuenda religione, in plenißimo summorum Antistitum consessu, magna omnium approbatione habuit; non modo sum incredibili, ut in hoc genere soleo, uoluptate perfusus, uerum etiam ætati nostræ, ac diuinæ religioni ex animo uereq. gratulatus, quòd uiros egregios atque excellentes sit utraque aliquando sortita, qui summum Christi Ecclesiæ splendorem afferant. Ea uero est ingenuitate, atque iis animi bonis ornatus Campegius (quemadmodum sæpißime cum ex aliis permultis, tum ex Francisco Robortello nostro potißimum audiui, qui eum diligentißime obseruat, uerisq. laudibus ubique ornare non desistit) ut inter eos, qui nunc uiuunt, si potest ulla in rebus humanis esse felicitas, uere felix queat appellari: qui ab omni honorum gloriæq; contentione remotus, quieti se, & tranquillitati penitus dedide rit: ociumq; omne uel legendo semper aliquid, uel scribendo traducat. ne quid interim dicam de beneficentia, & liberalitate, qua in omnes bonos utitur incredibili, eosq; potißimum, quos litterarum scientia, & doctrinæ studiis uidet esse perpolitos: cum quibus dies totos sæpe ac suauiter ponit, ab omni prorsus ambitione uacuus & auaritia: quæ duæ animi perturbationes mortalium uitam suspensam, ac miris modis solicitam reddunt, & a uera tandem felicitate quamlongißime abducunt. Hæc ego etsi pro ea, quæ tibi cum illo, ut audio, singularis intercedit, necesßitudine nosse te optime intelligebam; nō potui tamē in hac mihi ipse occasione temperare, quin eius laudes breuiter perstringerem. cui nunc per aduersam ualetudinem cum ad celeberrimum istud, quod rursum indictum est, Tridentinum concilium, conuenire, ut optabat, & à Pontifice maximo per literas inuitatus fuerat, minime liceat, magnis uidelicet articulorum doloribus aliquot iam menses oppresso, atque ex iis in lecto grauiter iacenti: dolendum sane est bonis omnibus, præcipue uero Christi Ecclesiæ, quæ talium uirorum præsidio in primis nititur, qui doctrina & pietate ceteros mortales ad sui imitationem, hoc est ad eandem probitatem, & bona-

rum

rum artium cognitionem inuitare atque allicere possunt. Videor autem mihi non inepte prorsus in præsentia fecisse, qui elegantissimas hasce orationes, tuo nomine inscriptas, in apertum emiserim: cum præsertim tu quoque & eloquentissimus sis, & in eorum numerum, quibus Christianæ reip. salus curæ est, diuino beneficio abhinc triennium relatus eam nunc personam sustineas, in qua ad restituendam pristinam religioni dignitatem adiumenti plurimum, & auxilii positum esse uideatur. Neque enim ex iis omnibus, quæ non omnino uacua consilio fecisse aliquando uisus est Paulus IIII. Pontifex maximus, uel omnium iudicio præclarius quicquam, aut sapientius factum habetur, quàm quòd mature te à Reip. tuæ administratione quasi abreptum, insperantem quidem certe ac pene inuitum, ad sanctæ Ecclesiæ procurationem edicto suo, Brixianis id in media tua prætura petentibus, traduxerit, illa tantummodo fama impulsus, quæ de tuis maximis uirtutibus passim percrebuerat, æquitate, industria, prudentia, humanitate: quibus præfecturas duas amplissimas cum summa tua laude, admiratione autem hominum tanta, quantam alias non meminimus, administraras. ubi tua singularis uirtus in primis enituit, cum utranque maxima uastitate, & periculo liberaris; Vtinenses quidem fame, pestilentia, & coniuratione; Brixiam uero cum diuturnis seditionibus & intestinis odiis, tum grauissima atque atrocissima illa, quæ aduersus Cremonenses in Ollii fluminis, quod amborum fines alluit, controuersia ardebat, dimicatione. Neque uero postea Senatus Venetus, quem maiestatis caussa nomino, huiusmodi in re opera tua uti destitit. cum enim proxime rursus inter eas ciuitates orta esset altercatio uehemens adeo, ut ad manus atque ad pugnam res denuo ueniret, impositum est hoc iterum tibi negotium, teq; ex augustissimo illo patrum consessu euocatum, ad sedandam omnem penitus contentionem Brixiam reuerti senatus iussit uniuersus. cuius uoluntati, & diuturno ciuitatis illius desiderio ita est à te satisfactum, ut, pacatis Cremonensium animis,

animis, rebusq́; tum è Reip. dignitate, tum ex omnium ſententia tandem compoſitis, laborum tuorum fructum, qui in immortalitatis gloria potiſsimum eſt poſitus, uber rimum iam & honeſtiſsimum capere incipias. Sed me tua rum uirtutum admiratio neſcio quo pacto longius aſpor tauit. non enim hoc loco propoſitum eſt mihi laudes tu- as ſigillatim uelle pertexere, quæ copioſam orationem, aut plenum potius uolumen, non breuem epiſtolam, ui- dentur flagitare. curſim hæc & breuiter attigi, meæ ue- teris in te obſeruantiæ potius teſtificandæ gratia, quàm quòd opus eſſe intelligerē ea ſcriptis illuſtrare, quæ ſunt ipſa per ſe clariſsima. Animi quidem mei ad te colendum propenſionem ſi libenter, ut hactenus feciſti, & in poſte- rum te facturum ſpero, amplexus fueris; me beatiſsimum putabo. ampliſsimo enim iudicii tui teſtimonio ornatus, maximo quoque honore affectum me eſſe arbitrabor.

Vale. Venetiis, Kal. Octobris, M. D. LXI.

IACOBI SADOLETI
ORATIO DE PACE
AD IMPERATOREM CAROLVM CAESAREM AVGVSTVM.

VIVS tanti, & tam diffuſi gaudii, quo pace per te, Imperator Cæſar Carole Auguſte, Chriſtiano nomini data, omnium mortalium mentes incredibiliter exultant, utinam poſſemus, quemadmodum cuperemus, in agendis tibi gratiis magnitudinem uerbis exprimere. Sed cum eam capere nec animis noſtris ualeamus, nulla erit profecto oratio, quæ aut tanto tuo in omnes homines merito, aut tantæ noſtræ uoluptati, & lætitiæ par, atque idonea inueniri unquam poſſit. Non enim noſtræ fortunæ duntaxat, quæ legibus extinctis, & æquo iure ſublato, inſolentum ubique hominum licentia, & detrimentis diuturni belli fractæ erant, & diſſipatæ, per te nobis redditæ, & conſtitutæ ſunt: neque ipſa ſalus, uitaq; noſtra, ea, quæ corporis incolumitate continetur, cum nuſquam tutum antea neque commorandi locum, neque progrediendi haberet, per eundem te, à metu, à periculis, ab exitiis omnibus ſeruata, & liberata eſt. Neque uero in liberis, fratribus, conſanguineiſq; noſtris, quorum ſæpe ſalus noſtra nobis uita eſt charior, à diſcriminibus præliorum, à metu quotidianarum cædium, ab iniuria, libidine intemperantium hominum, ſaluis iam,

&

& incolumibus nobis restituendis, tua liberalitas constitit: sed quod maximum horum omnium multoq; magnificentissimum est, cœlum, cœlum hoc ipsum inquam, portum laborum, ærumnarumq; nostrarũ; quod religione Dei immortalis, aut cõtaminata ubique fere gentium, aut interempta iamdudum amiseramus; id nunc tuo diuino, & singulari beneficio, Imperator, recepimus. Atque hæc tua tanta, & tam eximia dona, quibus Christianas gentes uniuersas es cõplexus, si per se ipsa separate pendenda essent: cum nulla uideatur esse æstimatio, quæ ad pondus earum, & dignitatem posset aspirare: tum hoc nobis maiora, chariora, optabilioraq; fuerunt, quòd inopinato, nec expectantibus nobis, in ipsa pene iam extrema rerum omniũ desperatione sunt collata. Sic enim iacebamus afflicti ante, & perditi: sic omni calamitatũ genere premebamur; ut nullam iã omnino spem melius aliquando nobis fore retineremus, ut miseræ illius, & infelicis uitæ finem non alium, quàm miseriorem etiam mortem expectaremus: cum te, o clementiss. & optime Imperator, bellum quidẽ urgente fortiter, atq; feliciter: sed nihilo minus pacis consilia tacitis tuis cogitationibus fouente; quòd te nostrorum malorum, quotidianarumq; calamitatũ iampridem erat misertum: nos exanimes, stupefacti, oppressi nuncio pacis, tuæq; bonitatis, & sapientiæ lumine nobis oblato, statim à caliginosa, & turbulenta uita ad serenam, atq; tranquillam, à desperatione ad spem, ab infinito omniũ rerum mœrore ad summam alacritatem, & lætitiam consurreximus. Quid ergo esse potest, uel in diuinis muneribus, uel in humanis,

manis, quod non ſecũdum Deum quidem,& ſecundum illius immenſam ineffabilemq; bonitatẽ tibi acceptum referre debeamus? qui uitam, qui ſalutem, qui libertatem, qui leges, qui hominum ſocietates, qui humanitatis iura, qui pignora naturæ, domeſticæq; charitatis, & ſanguinis; qui agros, qui familias, qui urbes, qui domicilia, pacem, ocium, tranquillitatem, concordiam; qui ſpem deniq; cœleſtium bonorum, & illius beatæ optatæq; immortalitatis, quæ tantum fide Deo pie, ſanctéq;, atq; ita uti à maioribus noſtris præſcriptum eſt, habenda, retineri à nobis poteſt; tuo ipſius munere incolumem obtinemus. Quæ omnia prorſus erant nobis ablata, niſi bonitas tua illa reſtituiſſet. Equidem dolebam, & pro mea conſtante, ac perpetua erga Chriſtianam Remp. uoluntate ſæpiſſime hoc cogitans angebar, quòd inter te, & inter Galliæ Regem Franciſcum, quos probitas, & uirtus, eademq; erga Deum religio; tum autẽ ſanctæ neceſſitudinis uinculum maxime coniungere, & unanimes efficere omnibus in rebus debebat; tantũ, & tam atrox bellum incidiſſet. Cuius belli quidẽ auctores, & hortatores qui fuerint; tacendum mihi eſſe arbitror: quæ uero, & quanta ex eo bello Chriſtiano nomini damna, atq; exitia inuecta ſunt; quis poteſt tacere? Nam ſi ullum unquam fuit bellum geſtũ à barbaris, quod uel aſperitate odiorum, uel cupiditate ulciſcendi, uel etiam innata quibuſdam gentibus crudelitate, cladem, & uaſtitatem intulerit nationibus, internecionem populis, omniaq; humana, ac diuina, impetu ſuo, incurſuq; peruerterit: Hæc omnia uidimus efficere iſtud bellum, quod tamen inter

duos optimos, atque humanissimor principes gerebatur: cum alter Insubres sibi ereptos, alter subalpinas gentes quereretur: deposceret autem ita uterque id, quod iactaret suum, ut reddendi mentionem non faceret. Neque tamen fuisset ea disceptatio tanti, facileq́. iniri ratio concordiæ aliqua potuisset; si non suspiciones, si non animorum offensiones, si non dicta utrinque, factaq́; nonnulla, quæ speciem iniuriæ uidebantur habere, iras, & animos ad perseuerandum inflammassent. Quanquam si uerior huiusce mali caussa proferenda nobis est, infensus hominum peccatis, & sceleribus Deus, cum suum nomen negligi, suasq́; passim pollui religiones uideret, hoc calamitosissimo bello pœnas à nobis sui uiolati numinis expetiuit. Nam quid aliud credi, aut existimari potest, duobus talibus inter se dissidẽtibus principibus, quorum uterque mitis, clemensq́; natura, ab huiusmodi stragibus hominum, & ab effundendo sanguine Christiano uehementer abhorreret; nisi Dei occulto, iustoq́; iudicio hoc bellum inter amicas, & eisdem legibus coniunctas nationes, tanta obstinatione animorum, quantam experti sumus, tam multis annis, tanta cum pernicie Christianorum populorum, & susceptum fuisse, & gestum, & continuatum? Cuius tamen belli siqua nonnunquam interualla fuerunt, uel tacitis induciis, uel consensione factis: quod quidem in tam longo tempore aliquando fuit necesse, defatigatis manibus, mentibusq́; eorum, qui usu armorum assiduo sua corpora contriuerant: id tu tibi tempus, maxime Imperator, non ad præteritorum tuorum laborum requiem, sed ad nouorum gloriam iustius adipiscendam

piſcendam ſumpſiſti . qui magnis ſæpe exercitibus comparatis, maximis claſſibus inſtructis , & adornatis, contra noſtræ religionis hoſtes toties iam bella terra , mariq; mouiſti. Ex quo patere recte iudicantibus potuit , te, cum arma ſumeres aduerſus Chriſtianos, neceſſitate ſumere; cum aduerſus barbaros, uoluntate . Itaque ad Viennam primum Auſtriæ urbem, quæ in fratris tui clariſſimi Regis Imperio , & ditione ſita eſt, cum ad eam oppugnandam innumerabiles barbarorum copiæ conueniſſent , & quòd præſidium in urbe non ſatis firmum eſſe uidebatur , ui eam expugnandi magnã ſpem cœpiſſent ; quòd eo deinde tanquam Germaniæ, Italiæq; euerſo propugnaculo, liberos ſibi excurſus quaſcunque in oras, & regiones uellent, fore intelligebant : tu qui tum forte in Italia , & locis Galliæ Ciſalpinæ remotioribus eras , re audita , cõfeſtim ſubſidio accurriſti, manusq; multæ fortium uirorum te eodem ſecutæ ſunt . quorum aduentu , tuaq; imprimis fama , & nominis tui auctoritate hoſtes deterriti , conſilium fugæ ſtatim inierunt, neque putauerunt, cuius abſentis nomen ſuſtinere non poſſent, eius præſentis, armaq; uibrantis uocem, & uultum ſe laturos . Itaque & tibi Imperator tum iucundum uiſu fuit, & nobis auditu certe mirabile, illa infinita hoſtium agmina (nam ad ſexcenta millia armatorum in obſidionem illam conueniſſe conſtabat) nullo audito tubæ ſono, nulla aduerſa acie proſpecta, nullis ſignis collatis, tantummodo rumore, & fama, aduentus tui, fuſa, diſſipata, fugata, uelut apum examina, ſubito euanuiſſe . Quo quidem tempore nos cum maximis in cœlum laudibus uirtutem tuam tollere-

mus; tum salutem quoque Italiæ acceptam tibi refer re non dubitabamus. Secuta est maritima expeditio in Africam; quò tu cum copiis cum traiecisses, Tunetum opulentissimam urbem primariam totius Africæ sobolem, atque genus magnæ illius, & uicinæ, desertæq; Carthaginis, possessam a piratis, & barbarorum gentium armis, copiisq; ita refertam, ut capi non posse uideretur, ui tamen, & uirtute recuperauisti: maximosq; Numidarum exercitus, qui obsessæ urbi auxilium ferebant, prœlio collatis signis profligasti, partaq; illustri uictoria, & rebus compositis, cum dominatum omnium gentium illarum retinere tibi posses, urbem illam nihilominus, & totum regnum pristino Regi suo, qui illinc antea expulsus, in fidem, & patrocinium tuum confugerat, reddidisti. Eoq; memorabili facto ostendisti, non uirtutem solum tuam bellis inuictam, sed fidem hostibus etiam sanctam esse. Quid dicam de classe illa maxima, & ornatissima, quam tu, & qui tecum præclaro fœdere tum coniuncti fuerunt, Paulus III. Pontifex Maximus (cuius semper mens, & cogitatio ad hoc sanctissimum contra barbaros bellum aspirauit) & Veneti, quibus paulo ante perfidus Turca fœderibus ruptis insignem iniuriam apud Corcyram fecerat, comparaueratis? non ne cum opposita hostium classe nauali prælio iã iamq; esset dimicandum, tua classis iudicio omnium, & armis, & animis longe tum superior habita est? Quæ tamen subito aduerso coorto uento, ad littora Epiri coacta est deflectere. Cum nemini dubium esset, si prælio res potuisset decerni, quin se ad tuas partes uictoria fuerit deditura. Nam illam alteram tuam

contra

contra Algerium urbem Mauritaniæ maritimam expeditionem ii fortunæ casus consecuti sunt: ut uideatur illa cum summi Imperatoris uirtute, & sapientia uenire in certamen, & pro laude, ac uictoria pugnare uoluisse. Cum enim illa urbs loco, manuq; munita sedes esset, & receptaculum omnium prædonum, qui ex ea exire ad populanda littora Italiæ, & Hispaniæ, & eodem se referre omnibus è locis solebant; tu delendæ huius maculæ, & periculi Christianis nationibus depellendi cupidus, eò cum maxima, & instructissima classe celeritate incredibili transmisisti: continuoq; expositis in terram militibus, mœnia adortus oppugnare cœpisti. Cum pugnantibus fortissime tuis, te ipso nullum locum consulendi, adhortandiq; prætermittente, iam pars montis superior, quæ oppido imminet, fugato præsidio hostium a cohortibus tuis teneretur, diffiderentq; piratæ, & oppidani uim tuam amplius posse sustinere; repente obducto densissimis nubibus cœlo, magnaq; cohorta tempestate; cum ingentibus procellis maximi effusi imbres; reuocare te milites tuos ab oppugnatione, & quòd classis nondum satis erat subducta; etiam compingere in naues coegerunt. Quo in tumultu cum perturbate omnia agi esset necesse: cœlo tonante desuper: omnia conuoluente uento: pluuiis obruentibus, quis ignorat quàm admirabilis tum uirtus tua, quàm constans animus, imperturbatusq; extiterit? Cum tu discurrens in omnem partem milites tuos undique colligeres, eosq; uerbis consolarere, & ad conscendendum ante te compelleres. Quò illis tuta a tergo omnia tuo periculo, & diligentia præstarentur. Quis tum non uidit?

dit? quis non cognouit? in illo infesto casu, qui præter naturam illorum, consuetudinemq; locorum inopinatus acciderat, magni Imperatoris, Ducisq; uirtutem, acrius etiam explorati in aduersis rebus, quàm in secundis? Si is non armis deterritus hostium, non circumuentus consiliis: sed ea habens aduersaria, qui bus uis humana obsistere non potest, æquitatem nihilominus animi erga Deum, aduersus hostes fiduciam, in rebus turbidis consilium, iudiciumq; retineat? Quæ omnia tum Cæsar tibi ita affuerunt, ut nul lius spectatior unquã uirtus Imperatoris in uictoria, quàm tua fuerit in illa offensione. Nec uero ea in con tentione tibi quidquam fortuna eripuit, præter uicto riam, quam tu de hostibus tuis propemodum partam iam habebas. Illud quidem in te eadem perfecit, ut perspicuum omnibus fieret, maioris esse roboris fortunam sapientia, quàm armatos hostes prœlio superare. Sed quorsum hæc? quorsum? nempe Imperator, ut rerum præclare à te, fortiterq; gestarum memoriam usurpantes innouemur ad pristinam illam spem, quam de tua eximia in Christianam Remp. uo luntate iam ante susceperamus: qua una spe soliti era mus niti: Sed eadem post nobis multarum concursu calamitatum, quas diuturnum istud, atroxq; bellum, quod tibi cum Galliæ Rege intercessit, populis Chri stianis inuexerat, fueratq; ablata, cum uirtuti quidẽ tuæ, animoq; non diffideremus: sed de infelicitate nostra conquereremur; tametsi culpa erat illa nostra potius, quàm infelicitas. Cur enim non aperte, planeq; confiteamur? Cum innumerabilibus peccatis, & malis facinoribus, quæ in Christiano genere iam

diu

diu uiguerunt, offenſa Dei omnipotentis uoluntate, & illius nos clementiam à noſtra prouidenda ſalute auertiſſemus; & tuam ille à commodis, noſtris procurandis facultatem. Neque enim hoc tu Cæſar ita uoluiſti, nos miſeri ut eſſemus, nec tua iſta præſtans naturæ humanitas, animiq; probitas hoc pati potuiſſet, ſicut nec ad extremum quidem paſſa eſt. Sed tamen (et ſi præter uoluntatem tuam) hoc tum nobis ex iſto bello euenerat, nihil ut iam ſupereſſet, quod uel in uita, uel in fortuna, uel in ipſa Dei præpotentis religione tutum uſquam, aut ſtabile, aut integrum teneremus. Iacebant diuturno bello perculſa, & proſtrata omnia, quibus cultus uitæ, & humanæ ſocietatis iura continentur: neque erat quiſquam tanti mali omnino expers. Italia, Germania, Gallia, Hiſpania, quæ ſolæ propemodum nobis, hoc eſt, populo, nominiq; Chriſtiano à furtis Turcarum uerius dicam, quàm ab armis (quid enim illi unquã ſua uirtute potius, quàm diſſenſionibus noſtris ſibi pepererunt?) reliquæ erant factæ; gemebant, & afflictabantur uniuerſæ: populi ubique exhauſti: multæ, & magnæ urbes direptæ; aliæ incendiis, aut deformatæ, aut euerſæ; militaris ætas bellorum longinquitate conſumpta, humanitas ex animis hominum aſſiduo uſu crudelitatis deleta. Et quod erat malum reliquum, quod in calamitatibus noſtris non ineſſet? nullum certe uidebatur. Cum ecce perpetuus ille humani generis prædo, & acerrimus hoſtis, Sathan, qui nunquam ſinit nos requieſcere libere, qui ſemper fraudes, ſemperq; inſidias noſtræ uitæ, ſalutiq; molitur, amplam nactus occaſionem inimicitiarum inter nos, diſcordiarumque no-

noſtrarum ; &, quòd in bonis terrenis nimium occupati, illa cœleſtia haud ita appetebamus; genus quoddam hominum nouum excitauit, quod nouo item quodam crudelitatis genere Catholicam Chriſti fidem, integritatemq; noſtræ religionis inter Chriſtianos ipſos labefactare contenderet : & ad cætera tot, tanta, tamq; intolerabilia mala, quibus hæc mortalis uita noſtra premebatur, illam etiam, illam omnium teterrimam peſtem adiicerent: ut ſpe cœleſtium præmiorum excluſi, cum hinc diſcederemus, quod omnibus in morte neceſſario eſt faciundum, ne in Dei quidem miſericordia, qua is propitius peccantibus nobis, ſed implorantibus tamen ueniam fieri ſolet, perfugium haberemus. Atque huius mali ſemina primum orta in Germania, deinde impunitatem ſimul, & audaciam præbente hominibus cupidis rerum nouandarum, hac tanta orbis terræ perturbatione, longe, lateq; diſperſa, Chriſtianas fere omnes prouincias ſic occuparunt, ut ea fruticari ubique largiter, & maiora quotidie obſidere ſpatia oculis prope cernantur. Et ego, qui ita eram natus, & ab initio ita inſtitutus, ut, cum uitam omnem meam liberalibus primo ſtudiis, deinde etiam ſacris, religioſisq; dediſſem, illa potiſſimum ualere ſemper cuperem, quæ de Deo, Deiq; filio credenda à nobis, & ſentienda, quæque item in legibus bonis, & honeſtis moribus ſeruanda, & cuſtodienda, ſancta Eccleſia nobis diuino ſpiritu edocta præſtituiſſet; cum uiderem illa contemni paſſim, & repudiari, quo in mœrore eram? quàm grauiter fortunam communium temporum lugebam? quantis animi doloribus affligebar? Erat omnino tã

uaria,

uaria, tamq; acerba omnium malorum facies, ut quare potissimum angerer, statuere uix possem. Cædes fiebant quotidianæ; has meæ naturæ humanitas uehementer abhorrebat: direptiones, incendia, rapinæ; quid poterat cogitari atrocius? populorum oppressiones, pauperum hominum dispersiones, quibus præsertim opitulari non posses, tanquam uulneribus animum meum fodiebant. Neque hæc oculis magis hauriebamus, quàm auribus: nec spectata maiorem nobis dolorem inferebant, quàm audita: præsertim cum undique, & omnibus horis tristes istarum rerum nuntii ad nos perferrentur. Erat etiam noua species auxilii (si id auxilium, ac non initium exitii grauioris existimandum est) classis Turcarum uelut ad præsidium Gallici littoris missa, speculatrix illa quidem nostrarum miseriarum, quæ non alterum è uobis contra alterum adiutum; sed utrosque perditos, & exterminatos cuperet. Nam quid aliud possumus de illarum impiarum, & barbararum gentium crudelitate, perfidia, cupiditateq; sentire? Sed tamen in tam immensa mole malorum omnium, quibus Christiana Resp. premebatur, nullum neque grauius me, neque uehementius angebat, quàm fidei Catholicæ, & Christianæ religionis tanta perturbatio: quippe quæ illam etiam extremam spem, & expectationem pacati apud Deum, felicisq; perfugii nobis auferebat. Nam cæteris in rebus, quàm diu hanc in terris uitam degimus, gradus permulti sunt, quorum ex uno si excidas, queas in alio consistere. Fortunæ amissæ sunt, non desunt amici, qui te suis opibus, beneuolentiaq; sustentent. Hi quoque si euanuerunt, habes domesti-

ca pignora, quæ tibi in rebus aduersis tamen sint solatio. Enimuero tibi ista etiam, uel natura denegarit, uel fortuna eripuerit, cum incolumi sis corpore, potes noua tibi subsidia alicubi comparare. Morbo, & corporis doloribus, quod extremum iam incommodum est, iaceas oppressus: tibi sic affecto ipsa mors medicina putanda est. Quid? mortis ipsius, uitæque amissionis, quam tamen summum malum complures nominauerunt, ecqua sunt solatia? reliquum unũ est dumtaxat, & maximum omnium id quidem. Sed prorsus supremum, & ultimum, quodq́; nisi obtineatur, tota res plane desperata est, quòd iis, qui pie, & cum religione uixerunt, Christianamq́; erga Deum fidem, sancte, constanterq́; retinuerunt, cœlum perpetuæ domicilium felicitatis est propositum. Vbi hi cum Deo omnium bonorum, & gaudiorum largitore, cumq́; eius mundissimis, & præclarissimis comitibus, qui uel ab initio ortus sui in illa cœlesti regione constiterunt, uel è terris postea Dei benignitate, suaq́; ipsum innocentia, ac integritate in eadem loca sublati sunt, beato, & sempiterno æuo perfruãtur. Hanc spem, leuamentum malorum, incommodorumq́; omnium, quæ plurima hæc mortalis uita cunctis hominibus affert; quæq́; præcipue nostra hac ætate innumerabilia, & maxima propter iniquissimam condicionem temporum in nostrum caput fortuna coaceruauit; tu mihi nouator rerum, religionumq́ue eripias? et, cum labore, ac diligentia maiorum nostrorum, sanctissimorum hominum, qui ab Apostolis usque in hæc propinqua nostris temporibus sæcula continuata serie deuenerunt, munita nobis, & com

plantata

plantata in Cœlum ſit uia; tu alios nobis calles, alias ſemitas commonſtres? per quas, & breuius, & tutius ad eundem locum dicas poſſe perueniri? Primum quis es tu, qui hoc nobis proponere, & polliceri audeas? qua auctoritate uir? qua grauitate? qua doctrina? qua caſtitate uitæ? ut tibi noua quædam, & inſolita inducenti, aſſentiri facile, & acquieſcere debeamus? deinde nonne omnibus apertum, & perſpicuũ eſt (id quod ne tu quidem unquam tegere, aut diſſimulare potuiſti) te non quia de religione à nobis diſſideres inimicum nobis eſſe factum: ſed quòd inimicitias antea aduerſus nos ſuſcepiſſes, iccirco poſt diſſidere de religione cœpiſſe: ut non ſalutis communis ſtudio, neque intelligentia uerioris boni; neque uero ob eam cauſſam, quò hominibus ſuaderes, quæ putares eſſe ſanctiora; ſed iracundia; ſed contentione; ſed odio noſtri ordinis, cupiditateq; detrahendi, ad tantas in fide Catholica ſeditiones excitandas compulſus ſis? In quo fatendum, ac ingenue eſt, quod negari nec poteſt. noſtra tibi uitia, uariaq; peccata, quæ in natione ſacerdotum permulta iam increbruerunt, anſam, facultatemq; præbuere, ut eis coarguendis, & in inuidiam apud populos, crimenq; uocandis, populariter agere, & alienare animos hominum ab honore ſacerdotii poſſes. Quod tu non tamen ex Chriſtiana charitate feciſti: neque piis in eo præceptis Chriſti paruiſti; cum, ſi eius leges, & mandata ſeruare uoluiſſes, probi ſacerdotes amandi tibi fuerint, improbi potius docendi; ipſum autẽ ſacerdotium, quoquomodo quidem cætera ſe haberent, ſanctum, & inuiolabile apud populos retinendum. Quòd ſi etiã

aliquo non magno diſcrimine, neque noſtræ æternæ uitæ, ſalutisq́; periculo nouaretur aliqua res earum rerum quidem, quæ ad ueritatem religionis pertinẽt, poſſemus forſitan diſſimulare, & tacere. Nunc, cum ueritas nobis in iis rebus uitam, falſitas uero mortem cum miſeria æterna afferat; ego ne perpetuum tot ſæculorum conſenſum, tantam auctoritatem Catholicæ Eccleſiæ deſeram? tibi ut aſſentiar, qui neque in uita, neque in doctrina eximium quicquam, aut ſingulare poſſides? quòd etiam ſi poſſideres, nunquam tamen tanti cuiuſquam auctoritas eſſet, ut ea auctoritati Eccleſiæ deberet ſe opponere. Semper enim qui legibus Eccleſiaſticis ſubiecto animo paruerunt, doctiores hi multo, & ſapientiores habiti ſunt, quàm qui nouis inſtitutis, inſuetisq́; doctrinis peruertere illam, & commutare ſunt conati. Nam, ſi in hoc conti nenti mille & quingentorum annorum curriculo, ex quo Dei filius humanum corpus aſſumpſit, Catholica perpetuo Eccleſia eundem ſenſum, eandemq́; fidẽ de diuinis rebus ſeruante, ac retinente, quàm plurimi è noſtrorum cœtu, ipſius præceptis Eccleſiæ inſti tuti, aditum ſibi in cœlum inuenire meruerunt; quid eſt, cur nos ab illa tuta, & iam explorata uia diſcedere nunc debeamus? Sin autem nemo adhuc extitit, qui cauſam recte cognoſceret religionis, eamq́; nunc primum iſti oſtendere nobis, aperireq́; cœperunt; eſt ne quod cogitari poſſit indignius, quod ue magis im pium, quàm ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, mentem, conſilium, & ſapientiam ſempiterni patris ſui Dei, tanto prius, quàm oportuerit, quamq́; humano generi expedierit, in crucem ſublatum, & mor-

tem

tem perpessum esse? Cum hoc diuinum illius in omnes mortales beneficium, qui morte eius uitam ipsi adepti sumus, tam multis deinceps sæculis sterile sui fructus fuerit futurum? At primi id optime senserũt; nos prolapsi sumus: non in decretis quidem, non in sententia fidei, non in opinione, assensuq; ueritatis. Aliqua fortasse in moribus labes facta est, cui decuit alia subueniri ratione, alio prouideri consilio: omnia quidem certe agi ita oportuit, ut Christianæ tamen unitatis uinculum inter nos ne discinderetur. Sed hæc, quæ clariora sunt, quàm ut ambiguitatem reciplant, omittamus: ad illa redeamus, quæ nobis a principio fuerant proposita. nempe quòd cum tam misero esset in statu Christiana Resp. nec illi extremum uix spiritum trahenti, alia re ulla, quàm pace uestra inter te, Cæsar, & Regem Galliæ ferri subsidium posset, repente, nec opinato clemẽs, & misericors Deus res desperatissimas, animosq; amborum uestrum dissentientissimos ad pacem, ad concordiam, ad pristinam inter uos beneuolentiam, charitatemq; adduxit, ut cum spem omnẽ salutis nos penitus abiecissemus; tum maxime sperare, & erigere animos inciperemus. Et solent quidem huiusmodi esse Dei omnipotentis dona, opinionibus inexpectata, temporibus opportuna, magnitudine immensa: ut nobis tum præcipue, cum uiribus nostris, consiliisq; diffidimus, bonitas diuina subueniat: quò omnis ei à nobis gratia, omnisq; nostra salus accepta referatur. Sed, quoniam id quoque fuit necesse, ut amborum Regum mentes diuinis sponte inspirationibus consentirent: iisq; ambo consensere: est quidem uterque uestrum egregiam laudem

dem meritus : ſed tua, Cæſar, in hac re præcipua fuit gloria. Tu enim pacem, & bellum in poteſtate habebas, & utro te dediſſes, eò te fortunam ſequi Reip. erat neceſſe. ſi bellum maluiſſes, ut ſemper eſſet miſera : ſin ad pacem te inclinaſſes, tum ut ſuorum ornamentorum (ſi qua ei tamen reliqua adhuc ſunt) retinendorum, aut etiam recuperandorum, quæ plurima illi ſunt amiſſa, ſpem aliquam conciperet. In qua ancipiti futuri euentus expectatione cum uehementer animi penderemus, eſſemusq; tamen ad metuendum, quàm ad ſperandum propenſiores; aut ſi id, quod res eſt, apertius eſt dicendum, timor plane in eo ſpes noſtras obrueret, ſubito, & inexpectato Dei immortalis munere, tua te ad hanc optimam partem, Carole Cæſar, inducente prudentia, pietate, uirtute, lætiſſimus confectæ pacis nuncius per omnes oras, regionesq; Galliæ, Italiæ, Germaniæ, Hiſpaniæq; cucurrit. Quo nuntio excitati animi cunctorum ſunt : & ad cœlum omnes cum uoluptate intuendum uultus ſuos erexerunt : quos antea timor, & omnium rerum deſperatio in terram illis defixerat. Atque ego non dubito, quin tu hac ſemper mente, & uoluntate fueris, ut per te potiſſimum uelles communi Chriſtiani nominis ſaluti eſſe conſultum. Quid enim aliud tua illa inuicta toties iam arrepta contra hoſtes fidei Chriſtianæ arma nobis indicabant? quid claſſes? quid exercitus? quid tuum ipſius corpus, terra, atque mari omnibus ſæpe periculis expoſitum a te, atque obiectum? niſi te ea ſemper cogitare, moliri, agere, quibus maximam gloriam tuam cum ſumma Reip. utilitate coniungeres? Quanquam, quod dixi non dubitare

tare me, rectius nunc dico, mihi plane fuisse cognitũ, cum non cõiectura mihi res pendenda sit; sed isti tuæ optimæ, præclarissimæq; uoluntati penitus sim conscius. Qui quidem tecum, & Niceæ bis: cum tu eò, & Rex Galliæ Franciscus, Paulo Pontifice Maximo uocante, ob causam agendi de pace conuenissetis: & Busseti semel in Placentino agro: quò te eiusdem Pontificis rogatu contuleras, congressus, in uariis, multisq; sermonibus facile perspexi, nihil te habere consiliis tuis magis propositum, quàm exactionem barbarorum, restitutionemq; ueteris Imperii, & Christianæ religionis propagationem. Quarum rerum pulcherrimarum, atque amplissimarum conatum, atque curam, cum magno quidem tuo cum dolore, hæc tibi cum Rege Gallorum dissensio suscepta impediret; recordor me cum multa tibi suasisse, quæ pertinebãt ad pacem; tum hoc imprimis dixisse, constanterque affirmasse, non posse mihi persuaderi, quin te unum Deus ex tam multis principibus, qui tot ante fuere sæculis, legisset, per quem uellet honorem sui nominis, & inter Christianos sanctis moribus reducendis, & inter barbaros impietate excidenda, ubique propagari: cum is tantam Imperii potentiam, cum tanta in te, & magnitudine animi, & prudentia copulasset: neque credibile esset rebus Christianis, & extrinsecus, & intra iam profligatis, & prope perditis, quin meditatum, & paratum iam afforet ab ipsius Dei prouida, & misericordi mente, in te, & in tua uirtute, auctoritateq; præsidium. Quamobrem te hortabar, ut ne tempus amitteres: & cum nosses hoc tam præclarum de te Dei omnipotentis iudicium, cum eo Rege bello

bello

bello ne contenderes, quo cum tibi arcta affinitas iam esset: summæ autem beneuolentiæ, summæq; necessitudinis charitas facile coire inter uos, & conciliari posset: in eos autẽ hostes tua arma conuerteres, quos nec amicita tibi adiungere propter illorum impiam contra sanguinem, & nomen nostrum crudelitatem: nec fœderibus obligare, propter eorundem perfidiã posses: & qui præcipue te ipsum propriis iniuriis sæpius iam lacessissent. Quibus tum meis suasionibus, & precibus memini te Imperatoria illa tua grauitate decentem leniter admodum, & sedate respondere: Cum hæc diceres, summum quidem tuum studium, summamq; cupiditatẽ semper fuisse bello barbaros, & Turcas insectandi, eiusq; tui animi satis multa te existimare signa, atq; indicia Christiano nomini abs te fuisse data. Sed tamen non posse in præsentia pati dignitatem tuam, cum te Rex Galliæ imparatum, & absentem, & propter inducias, quæ inter uos fuerant dictæ, nil tale suspicantem, improuiso bello lacessisset, nonnullaq; tuæ ditionis oppida subito aduentu suo occupauisset; ut tu eam iniuriam placato animo ferres. Cum si id ita faceres, quasi ulciscendi, & uindicandi tibi non esset facultas; & inimici tui animos aucturus, & in tua existimatione maculam contracturus esses. Multa præterea dixisti, cur tibi tunc firmã, & ueram pacem cum eo sperare non liceret. Quæ ego audiens equidem diluere conabar, ueneram enim a Gallica Legatione recens, quò me Pontifex Maximus pacis suadendæ gratia ad illum optimum certe, & omni humanitate ornatissimum Regem miserat: illius animum perspexeram: a studio pacis eum non

alienum

alienum intellexeram. Quæ cum commemorare, & persuadere cuperem, necesse mihi ad extremum fuit orationis grauitati, & firmitati tuæ uoluntatis cedere: tantum discedens tibi dixi, dolere me quidem peruehementer, quòd exoptatos fructus præstantissimæ uirtutis tuæ istæ sociales inter uos discordiæ nobis interrumperent: sed tamen, quòd spe certissima tenerer non frustra te à Deo talem, & tantum Principem nobis tributum esse, sed ut esset qui Christianos populos à barbarorum iniuriis, contumeliisq; defenderet: facturum me (quod in me esset) ut assidue dies, & noctes omnipotenti Deo pro uita, & salute tua supplicarem. Quod feci, Imperator, & facio, tantoq; posthac amantius, & studiosius facturus sum, quanto intelligo, pace inter uos constituta, & meorum exitum uotorum quotidie magis, & tuæ in nostra salute stabilienda speratæ laudis appropinquare. Sed, quod dicebam; cum abiissem à te mœrens, mihiq; ob animũ tua durior quidem illa, quàm tum mihi debere esse uidebatur, belli cum Rege Galliæ gerendi deliberatio uersaretur: non tamen uidi; id quod si uidere, & perspicere potuissem, non ego humano, sed diuino quodam ingenio fuissem, præditus: parq; (quod optandum est magis, quàm sperandum) tuæ incredibili sapientiæ mea mens extitisset: non uidi (inquam) inuolucrum abstrusum, & multiplex, prudentissimarum cogitationum tuarum, quæ cum eodem omnes intenderent, quò nos cupiebamus: cum tibi hoc unum esset maxime semper propositum, ut propugnationẽ populi Christiani aduersus Turcas susciperes, itinera tamen, atque uias, quibus ad illius consilii exitum

poſſet perueniri, tu ſolus acutiſſime cernebas: nos ignorabamus. Fateor, Carole: non diſſimulo: latuit me altitudo, & conſilii, & animi tui; quæ ne nunc quidem mihi ſatis perſpecta eſſet, niſi eam exitus ipſi rerum pateſeciſſent. Itaque quod ſolebamus ſæpe, aut cum aliis loqui, aut per nos ipſi ſentire, cum de te, deq; tuis rebus geſtis mentionē haberemus, quod in omnibus fere congreſſibus, & circulis cõtingebat, donatum eſſe à Deo nobis Principem, cuius ſimilem alterum uix ulla unquam habuiſſet ætas: cõſilio præcellentem, belli armis inuictum, nihil animo concipientem, niſi quod altum, quod inſigne, quod glorioſum exiſteret: tum humanitate, continentia, cæteris uirtutibus ſingulariter ornatum: quæ quidem ſummũ Principem uirtutes, Imperatoremq; deceant, quiq; magna iam indicia uirtutis ſuæ, & erga Deum pietatis populo Chriſtiano dediſſet, pro cuius Dei nomine, honoreq; tutando, tot iam aduerſus barbaros bella ſuſcepiſſet; totiens mare tranſiſſet; tam præclaras domum uictorias reportaſſet: Conſtantinum illũ primum, aut Theodoſium, aut illũ etiam ipſum, qui ueſtri generis, & nominis fuit auctor, Carolum Magnum uidebamur tanquam è Cœlo nobis redditum, & reſtitutum in te poſſidere: quin etiam maiora de te ſperabamus, quàm de illo accepimus. In hac tanta commemoratione laudum, uirtutumq; tuarum inerat tamen quiddã, quod deſiderabatur. Noſti enim, Cæſar, hominum mores, atque ingenia: quò plura, & maiora in quopiam ornamenta conſpiciunt, hoc magis ad requirendum, ſi quid abeſt, conuertuntur. Nec uero in tanta luce laudum tuarum, quæ te circumfulgebant,

cumfulgebant, quicquam poterat eſſe non apertum, quod diſſimile eſſet partium cæterarũ. Lenitas quædam in te maior, & clementior animus ad deponendas offenſiones requirebatur: ut cum ſociales diſcordias Reip. condonares, ad gerenda ſanctiora, & magis neceſſaria bella expeditior fores. Cuius quidem communis pene noſtrum omnium opinionis de te, & iudicii nunc me uehementer pudet. Clementiam ne in te nos, & placabilitatem quærebamus? aut hæc eximia uirtus in tuis tot cæteris ornamentis te una deficiebat? Tu iſta natura, iſto genere, iſto animo, iſta ſapientia ferus, & implacabilis eſſe poſſes? quid eſſent, Cæſar, reliquæ tuæ uirtutes tantæ, & tam multæ, niſi tu eas humanitate, clementiaq; condires? Nam arma quidem tractare fortiter, gerere res conſtanter, terribilem eſſe hoſtibus, inuictum in rebus aduerſis, acrem, & perſequentem in ſecundis, complures ueterum ducum, atque Imperatorum, & ſtuduerunt, & ualuerunt. Illud, illud in paucis fuit admirabile, illud laudandum, ſiqui extiterunt, qui in magna fortuna mite ingenium, & moderatum animum potuerint retinere. Cuiuſmodi fuiſſe illos accepimus, quos paulo ante ex tam magna copia tam paucos commemorauimus. Ex quibus præcipue Carolus, cuius tu & nominis, & Imperii hæreditatem, tot ſæculis poſt aſſecutus es, tanta & pietate erga Deum, & benignitate aduerſus omnes, qui ad eum adibant, fuiſſe dicitur: ut cum plurima, & maxima bella Chriſtianæ propagandæ religionis cauſa confeciſſet, plures gentes tamen propter humanitatem eius, quàm propter potentiam ad fidem Chriſti confiterentur ſe eſſe con-

uerſas. Hunc igitur cum habeas ſpecimen, & exemplum uitæ bene dirigendæ, immitis tu, & inhumanus eſſe poſſis? res ipſa indicauit, cuiuſmodi fueris: qui cum intuliſſes Galliæ bellum, lõgeq; introrſum cum tuis copiis in eam penetraſſes, ad Lutetiæ Pariſiorum mœnia propius acceſſiſſes, magnis iam rebus geſtis, compluribus munitiſſimis oppidis, ui, & oppugnando in tuam ditionem redactis: quanquam Franciſco Rege ſingulari uirtute, ac uigilantia omnibus tuis conatibus obſiſtente: tamen cum à ſpe uictoriæ tua opinio non abhorreret, ut primum tuæ exiſtimationi ſatisfactum eſſe duxiſti; ſenſiſtiq, tempora Reip. hoc poſtulare, nec communem Chriſtianarum gentium ſalutem ueſtra huiuſmodi diſſidia amplius perferre poſſe: præter omnium mortalium ſpem, & exſpectationem repente pacem cum ipſo Rege Galliæ, hoc cupiente, & optante complexus es, atque eiuſmodi pacem, per quam non uetus modo ueſtræ neceſſitudinis ſanctitas renouata, ſed magnis acceſſionibus charitatis, & amicitiæ aucta etiam, & cumulata eſſe uideatur. Quid ergo eſt? cur hoc idem cum poſſes, de principio nõ egiſti? cur tantum moræ, tantum formidinis, tantum malorum, & periculorum intercedere paſſus es? in quo nobis orantibus, & ſupplicantibus, ut paullo ante dicebam, uidebaris eſſe durior? Patere, obſecro, Cæſar, tuas à me cogitationes explicari; & illa alta, magnificaq; conſilia, quæ in intimo pectore admirabilis tuæ prudentiæ inuolucris tegebas, in lucem proferri: ſi tamen hoc, nec tua Maieſtate indignum, & fructuoſum cognitu omnibus futurum eſt. Neque enim eſt ulla diſciplina præſtantior, quàm ea,
quæ

quæ ex optimi Principis consiliis, atque factis, non solum homines ingeniosos, & bonos; sed ipsum etiã uulgus erudit. Ita igitur cogitasti. Cum talis esses, tantusq; Princeps, & is, qui amplissimam tuam potestatem magnitudine semper animi, fortunam uirtute superauisses; non posse dissimulari abs te, inultumq; dimitti, quòd te Rex Galliæ inexpectato bello lacessisset. Quid ergo? ita ne uindicare parabas, ut sanguinem, & uitam Regis necessarii peteres? Minime. An illo expulso è Regno, & exturbato, ex calamitate illius crescere, & opes tuas amplificare uolebas? ne hoc quidem tibi fuit tum propositum. Quæ igitur caussa, quæ ratio tam implacabilis dissidii? Cũ Paulus Summus Pontifex, missis ex nostro amplissimo sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium ordine ad te, & ad Galliæ Regem Legatis, ad pacem utrunque uestrum hortaretur, egoq; tum Legatus ad Christianissimum Regem uenissem, animumq; illius ardentem dolore, & iracundia, quòd legatos suos contra fas (ut aiebat) à tuis interfectos querebatur; eamq; sibi causam capiendorũ armorum fuisse dicebat, multis tum rationibus ad studium pacis, concordiæque flexissem, in quo (dicam enim libere id quod cognoui, & sensi; nec laudibus maximi Regis fidei meæ testimonium denegabo) uisus est mihi Rex ille, ad summum, excellensq; ingenium, quo largiter à Deo, & à natura est instructus, summamq; omnium rerum peritiam, quæ res uel ad pacem, uel ad bellum pertineant, tantam adiunctam habere probitatem animi, & erga Deum ueram, certamq; religionem, ut dignissimus illo regali fastigio, indignus ea dissensione, & discor-

diſcordia, quæ illi tecum erat, ab omnibus iudicandus eſſe uideretur. Cum igitur ex una parte res eſſent paratæ, Rexq́; Franciſcus pacem æquis conditionibus non reſpueret; quarum ille conditionum Pontificem Maximum arbitrum, & moderatorem eſſe uolebat. Cum ego proximo hoc tuo in Italiam aduentu, tecum congreſſus multis uerbis ſuaſiſſem pacem, cunctiq́; te rogaremus, omnesq́;, & noti, & ignoti hoc idem à te peterent, nec uideretur Chriſtiana Reſp. multis iam lacerata, atque uexata immanium Turcarum non uictoriis, ſed furtis, ſine pace ueſtrum, & ſine concordia poſſe conſiſtere: tu tamen cœlans animi tui arcanum, quod ſalutare, & commodum Reip. Chriſtianæ ipſe intelligebas, te inexorabilem cunctis præbuiſti, omnium preces tua perſeuerantia oppreſſiſti: confirmaſti te bello iniurias tuas perſequuturum: conflaſti maximos exercitus: armaſti, cum omnes tuam lenitatem requirerent, illamq́; uim, & impetum incitati animi tui in Turcas potius conuerti omnibus uotis expoſcerent. Quem tamen eundem finem tu te tibi, neque alium prorſus ullum, in illis armis, delectibus, totoq́; apparatu bellico propoſueras. Non enim bellum contra Galliam ſuſcipiebas, ut nationem illam & religioſam, & fortem funditus euerteres: nec iniurias tuas eo animo ultum ibas, quòd eas lui ſanguine Chriſtianorũ uelles, ſed quòd nominis tui ingens, amplaq́; auctoritas, ſi contumeliam lento animo tuliſſes, in ſuſpicionem humilis, & demiſſi animi uidebatur uẽtura, præſertim apud Turcas, qui inſolentiam, & iactationem, fructum altioris fortunæ cum ſtatuant, hanc Chriſtianam manſuetudinem,

tudinem, & placabilitatem, ſanctaq; cœleſtis doctrinæ præcepta non agnoſcunt. Quò igitur aduerſus illos terribilior exurgeres, cum hi uiderent te nulla ui, nullo periculo, nullo labore frangi, quominus hoſtes tuos omni ope, omniq́ue opera, nunquam defeſſo animo perſequerere: iccirco Gallica expeditio à te ſuſcepta eſt, non oblectamentum iracundiæ tuæ, ſed firmamentum auctoritatis. Atque hoc illud fuit, in quo nos decepti ſumus. Non enim tam profunde noſtras cogitationes immerſimus, uicitq; in eo ſapientia tua omnium hominum prudentiam. Nam nos pace tibi cum Chriſtianiſſimo Rege facta, cum paratas copias, & omnia tibi prompta ad gerendum barbaricum bellum putaremus; tu altiore multo, abſtruſioreq; conſilio, ſi ſtudium tuum ad noſtra ſtudia tunc accommodaſſes, maximum tibi belli inſtrumentum, & certiſsimum pignus futuræ uictoriæ, auctoritatem abfuturam intelligebas. quæ certe iacturam, & diminutionem eſſet paſſa, niſi & nos, & cæteri, & omnes denique homines, ipſiq; in primis Turcæ ipſo euentu rerum docti perſpexiſſent, quicunque tuam dignitatem uiolaſſet armis, eum de Imperio tecum etiam, & de uita eſſe dimicaturum. Hanc auctoritatem igitur, ut ea tibi ſalua, incolumisq; maneret, omni cum cura prouidiſti, præſidiumq; fortiſſimum tuæ potentiæ, dignitatis, nominis, afferre aduerſus hoſtes tecum uoluiſti, ſine quo nimirum res magnæ geri non poſſunt. Nam quod ad potentiam attinet, imperas tu quidem, Cæſar, fortiſſimis nationibus; eæq; prouinciæ, quæ ſemper uiris, ſemper animis excellere iudicatæ ſunt, Italia, Germania, Hiſpania,

nia, tibi dicto sunt audientes: ex quibus, legere optimos milites, quales ex reliquo orbe terrarum non queant legi; magnosq; ex illis cõficere exercitus: possidere classibus maria: suppeditare copias, & commeatus possis. Veruntamen ista, nisi tua insigni prudentia, consilioq; regerentur, ad bellum per se gerendum non satis essent idonea. Animo enim opus est, qui ista omnia gubernet, & prouido, & sapiente: quibus tanquam acies gladio, sic ille copiis, apparatibus, potentiæ, uim, & acumen præbeat. Ipsa uero prudentia, quæ ferme domina est rerum cæterarum, & quæ, in quocunque Principe inest, magnum eum bonis, & uenerabilem, formidolosum impiis, atque improbis hominibus facit, quam in te Imperator summam esse, & singularem cernimus: quæ quamuis polleat uehementer in omnibus rebus humanis, tamen ea quoque interdum fortunæ subiecta est: præsertim si cum audacia, & cum temeritate ueniat in certamen: quod sæpe in bellis accidere est necesse. Non enim raro consideratissimi Duces à proiectis, & præcipitibus superati sunt: & sunt tamen aliquando apud Barbaros nonnulli, qui sua consilia nostris consiliis opponant. At uero hæc, de qua iamdudum loquor, auctoritas, quæ est de tuo insuperabili ingenio, deq; infatigabili in contentionibus omnibus animi uirtute, cum magna celebritate, & gloria tui nominis, in animis gẽtium impressa opinio: hæc inquam ea ipsa est, quæ te non inuictum solũ, sed terribilem ultro hostibus tuis facit. Quam tu, quòd reiectis superiore anno precibus omnium nostrum, consiliis, quæ de ineunda cum Rege Gallorum concordia tibi proponebantur, posthabitis,

bitis, gerẽdo potius bello ſeruare tibi incolumem uo
luiſti: nimirum plurimum uidiſti, maximumq́, pro-
pugnaculum tuæ exiſtimationis, & nominis non re-
ſtituiſti modo, uerum etiam auctius, munitiusq́, red-
didiſti: cum tamen iniurias tunc acceptas comme-
morans, & obſtinatum animum ulciſcendi præ te fe-
rens, aſperitatem quidem in uerbis, atque uultu, in
animo autem clementiam, & humanitatem contine-
res. Quæ fuit ratio (ut antea dixi) nobis quidem om-
nibus abſcondita; ſed tua, Cæſar, inſigni prudentia ue
hementer digna. Non enim Chriſtianam Remp. tum
lædebas, ut quibuſdam forſitan uidebare: ſed pro
Chriſtianæ Reip. ſalute ſeueritatẽ illam ſuſcipiebas,
maiorisq́; boni nobis conciliandi cauſa, minus illud
bonum tunc negligendum ducebas. Et re uera nul-
lum neque maius, neque præſtantius Chriſtianæ
Reip. poteſt eſſe bonum, quàm auctoritas, Cæſar, tua,
& iſte animus, quo eam totam conferre in barbaro-
rum excidium, & reſtitutionem ueteris Chriſtianæ
dignitatis uis. In quo opere profecto ſancto, & com
memorabili, illa tibi futura eſt & acies fortiſsima, &
exercitus robuſtiſſimus: non enim unquam auctori-
tas uincitur, nec poteſt ipſa non uincere: quippe quæ
uel procul, & antequam ueniat aduerſariis in conſpe
ctum, ipſo rumore, & nomine bella conficere ſoleat,
eripiatq́; hoſtibus, & conſilium, & audaciam: ut cũ
audierint armatum incedere contra ſe Principem il-
lum, Imperatoremque, quem ſciant eo animo bella
ſuſcipere ſolere, ut aut uincere ipſe, aut omnia abii-
cere ſit paratus, qui ſibi confidat, nullum noſcat ti-
morem, concedat omnino nemini, fortunæ ipſi non

ſuccumbat: atque hæc non temeritate, nec ſubita concitatione, ſed conſilio agat, ſed ſapientia, ſed magnitudine animi, ſed longo uſu bellorum; in quibus iamdiu ſit multis, & magnis non expeditionibus ſolum, ſed uictoriis eruditus: concidant ſtatim animis, orbentur omni conſilio, caſumq; propinqui periculi ſui uehementius perhorreſcant. quos nunc ſic affectos tua ingens auctoritas, paxq; cum Chriſtianiſſimo Rege, maximo in nos omnes Dei omnipotentis dono opportuniſſime facta, ſine ulla dubitatione tibi traditura eſt. Quamobrem, Carole Cæſar, honore Imperator, uirtute uere Auguſte, cogita iã ipſe, quid tibi deinceps ſit ad deliberandum, & ad gerendum reliquum. Quanquam quid, ut cogites, peto? quid, ut ipſe tuimet memor ſis, poſtulo? quod enim unquam conſilium magnanimum, & ſapiens à tua iſta mente, & cogitatione abfuit? Sed, quo ſolemus modo agere erga Deum, cum quid illum iam certum quid facturus ſit, cum precibus tamẽ, & cum pietate poſcimus: eodem agimus erga te; ut Chriſtianæ Reip. extremo illius tempore, & extrema pene iam neceſſitate ſubuenias. Hoc quidem ipſe ita cogitas: hoc habes propoſitum tibi, & conſtitutum: ſed tamen liceat nobis implorare opem tuam: liceat commiſerari dolores noſtros: liceat uulnera detegere, quibus afflicta Reſp. & lacerata eſt, nec tu ea non cernis: quis enim acutius, aut altiore ex loco proſpicit? ſed ideo nos illa proferimus, quò tu in illis uindicandis non ſolum ſpectes gloriam tuam, ſed ſalutem etiam noſtram. Et ſane in primis ſanctæ religionis cauſa à te eſt ſuſcipienda. Cuius moderator quidem, & arbiter Romanus

Pontifex

Pontifex esse debet: qui suam huiusce rei uoluntatem etiam bis indicto Christiani nominis concilio est testatus. Sed sine præsenti ope tua; sicut re ipsa perspicuum factum est; nihil neque institui recte, nec ad optatum exitum perduci potest. Huc igitur in primis animum tuum conferas, & conuertas oportet. Hæc enim causa ea est, in qua (nisi fallor) cæteræ quoque causæ, quæ ad communem salutem constituendam pertineant, cunctæ complexæ sunt. Auerso enim à nobis propter istas innumerabiles dissensiones, quas ipsi de eius religione habemus, sine dubio Deo, qui unitatem, & consensum præcipue à nobis postulat, quid potest reliquis in rebus remanere apud nos inuiolati, atque sancti? Itaque & ius iamdudum è moribus hominum exterminatum est, & iniuria introducta, tantisq; simulationibus, odiis, suspicionibus, insidiis referta hominum uita est; ut eius bene agendæ, neque ordinem rectum iam, nec modum inueniamus. Quæ tot mala, tamq; perniciosa, si uere, & sancte, sublatis dissidiis religio constituta fuerit: neque ea solum in rectis opinionibus, sed in bonis etiam, ac ipsorum præsertim sacerdotum moribus restituta, sicut nebulæ oriente, & se attollente Sole; sic illa Deo ad nos clementibus iam oculis, & serena fronte conuerso, è uestigio dissipabuntur: lucemq; nobis integram, puramq; relinquent. Neque tu hoc tibi, Cæsar, graue, & laboriosum esse duxeris. non est in disceptationibus, nec in controuersia res. omnia, quæ ad ueram Dei notionem, uerumq; cultum pertinent (in quo quidē uno nostra perpetuo salus sita est) singulari maiorum nostrorum prouidentia, & Spiritus sancti ope, qui

ſemper Catholicæ Eccleſiæ comes affixus eſt, ſanctiſſimis decretis, & præclariſſimis legibus ſancita ſunt. Qua ratione nos gerere; quod cæteris exemplum uitæ bene, pieq; agendæ in nobis ipſis conſtituere: quæ de Deo ſentire, & de diuinis rebus debeamus, iamdiu eſt nobis diligentiſſime, ordinatiſſimeq; præſcriptum. A qua præſcriptione qui diſceſſerunt, miſeri ipſi, & errantes; qui agunt, & egerunt, ut alii quoque diſcederent, ii impii merito ſemper ſunt iudicati. Nec uero in altercationibus, & diſſidiis inter nos: ſed in charitate, mutuaq; benignitate, beata à Deo nobis, & immortalis uita eſt propoſita. Quamobrem non erit hic tibi mora, aut durior aliquis labor, quominus recipere te celeriter ad bellicas curas, & cogitationes poſsis. moribus enim correctis, ſacerdotumq; potiſsimum, quorum inuidia tot, & tam pernicioſæ ubique turbæ, grauesq; ſeditiones cōcitatæ ſunt, omnibus fiet iam diſcordiis, & diſſenſionibus finis. Et qui nunc acerbe admodum, & pertinaciter inter ſe diſsident, in unum omnes ſenſum, unamq; uoluntatem conſpirabunt: quæ uera, & propria Chriſtiani nominis eſt profeſsio. Atque huius quidem præclari muneris, atque operis Romanus Pontifex, Dux, & auctor futurus eſt, pro loco, pro honore, pro ea auctoritate, qua ab Deo eſt munitus: ſed tua quoque uoluntas, Cæſar, & Galliæ Regis tecum, uehementer eſt neceſſaria. Vos enim duo ii eſtis, quos populo ſuo Deus gubernatores potiſsimum præfecerit, & magiſtros: quorum Imperium, & auctoritatem reliquus Chriſtianus orbis ſequatur: qui antea ueſtris diſcordiis omnia perturbabatis, iidem nunc in unam ſententiam,

etiam, unamq; mentem conuenientes, tanquam conflatis amore, & beneuolentia animis, omnia estis in integrum restituturi. Quid enim aliud nobis polliceri debemus ex ea pace, quã sine dubio inter uos, non ulla humani consilii, aut ingenii uis, sed Deus ipse, ipsemet (inquam) Deus, salua dignitate utriusque uestrum constituit? Non ne futuram eam, & stabilem, & sanctam? non ne communia uobis consilia, quæ ad salutem publicam spectent, omnia futura? non ne animos uestros (quod ex magnis inimicitiis accidere interdum solet) sicut paulo ante uehementibus odiis arserunt, sic pari nunc beneuolentia, & mutua flagraturos? præsertim cum Deus ipse suum opus, suum munus, suum beneficium tutaturus sit: cum nihil posthac uideatur posse accidere, sublatis omnium iã discordiarum causis, quod dissidium inter uos, contentionemue commoueat: cum tu, Cæsar, planissime, & certissime, pro tua admirabili prudentia iam intelligas, quanto expeditior, & paratior ad illa tua magna consilia exequenda futurus sis, adiuncto tibi per amicitiam Christianissimo Rege, quàm eodem odiis, dissensionibusq; seiuncto. Qui quidem Rex iam etiam tecum, non uno, neque simplici, sed pluribus uinculis copulatus sit, affinitatis olim, nunc etiam & fœderis, & * sententiæ, & fortunæ ornatissimus Rex. Credas mihi hoc uelim, Cæsar, non enim res mihi ignotas profero, quæ etiam si dubiæ essent, nequaquam à me pro certis commemorarentur, sed uidi, sed interfui, cum mansissem apud illum aliquot mensibus Pontificis Maximi, sedisq; Apostolicæ Legatus, hancq; ipsam pacis actionem cum eo, causamq; tra-

ctassem.

ctassem : ille (inquam) mihi mirabiliter satisfaciebat. Habebat tum arma in manibus, uiribus suis fidebat, dolore aduersus te, & ira commouebatur : & tantam sibi à tuis contumeliam in suis Legatis impositam nimis te tulisse negligenter conquerebatur. Sed tamen in illo tanto motu animi, & iracundiæ impetu sæpe flectebatur ad audienda consilia pacis. quam ego nactus opportunitatem Regis rationi magis, quàm iracundiæ obsequentis, illius ingenio, & prudentia fretus, qua is insigni, & magna præditus est, eò tandem rem deduxi, ut ille ad extremum Pontificem Maximum arbitrum iuris sui,& omnium cõtrouersiarum, quæ inter uos essent,iudicem,moderatoremq́. statueret. Sed in quo intimos eius sensus ego penitus perspexi, posteaquam non alienus à studio pacis esse cœpit, quotiens ille inter suos de hac pace uestra, & reconciliatione pristinæ gratiæ loquebatur? quotiens cum gemitu declarabat dolorem suum? quòd uestris illis tunc odiis, ac discordiis in ultimum discrimen Christianæ Reip. prope salus decidisset? quantopere optabat, quàm cupiebat? ut ambo unà animis, studiisque coniuncti, depositis inimicitiis ea gereretis, eaq́; susciperetis, quæ essent uestræ quidem potẽtiæ, uestræq́; fortunæ : sed multo magis honori, nomini, uirtutiq́, consentanea? quod nunc ita factum esse,uestrasq́; mentes in unum, & eundem sensum amore, concordiaq́; coisse, & Deo immortali meritas, debitasq́; gratias, quantæcunque à nobis concipi, & haberi possunt, & tibi, Imperator, maximas habemus. Et si enim Christianissimi Regis grata nobis uolũtas, & animus est probatissimus,tibi tamen,in quo pacis,

& belli summum arbitrium inest, quòd saluos fore nos possumus iam sperare, referimus acceptum. Tuũ est enim hoc beneficium, Cæsar; tua gratificatio; tuũ munus; tua in omnes populos nunc se clementia, & bonitas effudit, quòd pacem Christianis populis præbuisti; qua non solum homines, sed nimirum pecudes, agri, tectaq; lætantur. Quòd si tu is esses, qui magnitudinem animi tui spaciis, regionibusq; terrarum; nominis autem famam tempore aliquo definires: & satis multa iam extarent tuarum clarissimarum uirtutum indicia, ac monumenta; & nos hoc singulari pacis per te nobis redditæ beneficio contenti in præsentia essemus. Communi enim salute (quod ad tollendas intestinas discordias attinet) per tuam nobis prouidentiam constituta, cætera, quæ supersunt grauia illa quidem, atque magna, Dei consilio, & futurarum rerum euentibus permitteremus. Sed cum nec tuus iste animus plenus maximarũ, pulcherrimarumq; cogitationum conquiescere possit, donec ea pariat, quæ iandudum illi concepta sunt; & tua semper consilia spectauerint æternitatem, nec se ullis temporum curriculis circumscribi passa sint quid est iam, Cæsar, quòd tibi aut nos subiicere, aut tu per te capere, & deliberare possis? nisi illud extremum tanquam portum, ut nauigationum, sic præteritarum actionũ omnium tuarum, ut terminos Imperii, & magnitudinis tuæ, in Turcarum, & Barbarorum regna promoueas, quæ ita tuæ uirtuti, atque laudi cum nostra omnium spe, tum Dei prouidentia reseruata sunt, ut de diuino consilio certe dubitare non debeamus. Quid enim fuit, quòd illius Imperio, & ditione inter nostrarum

casiones discordiarum iis aliquot iam annis uehemẽter auctis, Aegypto ad ueteres eorum opes adiuncta, Persis summotis, Illyrio uexato, uictis, & subactis Pannoniorum fortissimis gentibus, quas armis suis sæpenumero ante lacessitas, neque unquã domitas, audita pridem Cæsar, te pene inspectante, ante oculos (inquam) propemodum tuos, non uictoria, sed occasione oppressere: cum tu Gallico bello distractus, auxilium illis tum ferre non posses: quid fuit (inquam) quòd, cum insultarent maxime, cum urgerent, cum in nostro sanguine, nostrisq; cladibus insolentius quotidie, crudeliusq; debaccharentur, repente ista pax ex tantis, & tam implacabilibus inter uos (ut uidebatur) iris, atque discordiis, uelut insperatum de cœlo lumen effulsit? Non ne hoc nobis indicauit Deus, & uoce sua quasi testatus est, uelle se eum, quem haberemus præcipuum tutorem, & defensorem Christiani nominis, à cæteris curis, & impedimentis liberare: quò is neruos omnes suos consilii, fortitudinis, potentiæ, quibus firmissimis, & ualidissimis est præditus, in hanc unam cogitationem, & studium belli sanctissimi apparandi conferret? quid? in eodem te ab eodem Deo, nonne diuina illius mens, & uoluntas nobis est significata? cum Christianis nationibus in plures principatus, uariaq; imperia, non tam diuisis paulo ante, quàm fractis, ob eamq; causam armis Turcarum resistere minus ualentibus, quòd in difficili consensione nostrorum illi uno capite, & uno corpore consentientes ingruebant; tu ab eo ipse Deo in tam multis sæculis unus electus es, in quem mirabili quadam, non fortuna, sed eiusdem Dei prouidentia,

inopinatis

inopinatis quidem certe rerum euentibus, totum Christiani nominis robur conflueret: qui summum honoris in toto orbe principatum pari fortuna, & sapientia cumulares. Ergo hæc tibi, Cæsar, omnia ab Deo, & data, & parata sunt, quò aditus apertos ad res gerendas maximas haberes. nunc tibi uidendum ipsi, quid sis facturus. Pendemus de te omnes, qui Remp. saluam esse cupimus. ea porro nequit esse salua, nisi Turcarum uires, animiq; frangantur: eæque ab illis prouinciæ repetantur, quas ipsi in amentibus discordiis nostris insidioso bellandi genere nobis surripuerunt. Tu unus ad hanc actionem tantam, tamq; præclaram idoneus nobis diuinitus donatus es. Non ne ergo tua mens cum Dei omnipotentis iudicio de te, menteq; consentiet? Omnibus es munitus, Cæsar, instructusq; præsidiis, quæ ad huiusmodi bellum aggrediendum sunt requisita; uirtute, potentia, consitio, magnitudine animi, scientia bellorum gerendorum; quodq; ad rem non mediocriter pertinet, pluri mumq; in bellis ualere solet, militum etiam robore, & fortissimorum Ducum usu bellandi, ac peritia. Nanque hoc tamen commodi ex præteritis Reip. ma lis, incommodisq; accepimus, quòd maximas manus ueteranorum militum paratas, armatasq; habitu ri sumus. Quid res gestæ tuæ? quid tuus inuictus ani mus, neque solum aduersus homines, sed contra ipsam etiam fortunam, omnesq; casus humanos immo bilis, atque constans, quem satis hostes nostri specta tum habent, & cognitum? quid nomen? quid aucto ritas? quæ tanta in te est, quanta in omnibus Romanis principibus, post Theodosium, Carolumq; non

 fuit?

fuit? parum ne illa hostes tuos deterritura est? qui quidem paulo ante, dum tu Gallico bello implicatus tenerere, tot, & tam magna timoris de te sui signa dederunt: maximas classes in auxilium Galliæ miserunt: Italiæ, & Siciliæ littora depopulati sunt: Viennam urbem tuæ, fratrisq; tui clarissimi Regis ditionis obsidione tentauerunt: omniaq; contenderunt, quò tu domesticis malis diutissime impeditus, ad eos accedere, & cõuertere in illos iusta arma ne posses. qui te, cum tantopere formidauerint impeditum; solutũ, & liberum quonam modo pertimescent? An tu præter pietatem etiam tuam, præterq; munus officii, quod Christianæ Reip. Imperator præfectus sustines, etiam illorum in te ipsum iniuriis, grauibusq; contumeliis non commouebere? non illas ultum ibis, cum is sis, qui omnia potius perpetienda tibi ducas, quàm ullam uel minimam uiolationem dignitatis tuæ? Tu, qui paulo ante duobus potentissimis principibus resistebas unus, cum & Gallico bello occuparere, & eodem tempore Turcarum arma propulsares; nunc Rege Christianissimo, nouo tibi fœdere, nouaq; beneuolentia adiuncto, qui antea quoque fraterna tecum erat necessitudine coniunctus; nouis, magnis, firmisq; auxiliis auctus; cum, quod contra te erat, id pro te futurum sit, teq; uehementer adiuuet, quod antea impediebat, nudatas spe, & occasione, qua maxime nitebantur, Turcarum uires non despicies? At permagno illi ualent equitatu, quo in genere tamen numero se magis, quàm uirtute ostentant. non est omnino hoc de iis singillatim rebus loquendi, & deliberandi tempus, quod tum erit aptius, cum iam de-

creto

creto bello, aut uoluntate tua, Imperator, perſpecta, iſta ſuis locis uenient in conſultationem. Sed tamen, ſi aliquid eſt à nobis aduerſus hanc famam hoſtilis equitatus dicendum: nos, tametſi equites etiam nobis ſunt, quos uirtus potius commendat, quàm numerus, non ne legiones præterea fortiſſimas? non ne exercitatiſſimos in armis pedites obtinemus? quibus carent illi, & in queis præcipuum exercitus robur, ſpesq́;, & ratio uictoriæ certior locata eſt? Nam equitibus quidem multæ formidines, & moræ, multaque obiici impedimenta poſſunt, uel locorum, uel fluminum, uel militarium etiam inuentorum: quibus freti quondam populi Romani Duces, nunquam ſibi ad committendum prœlium cum hoſtibus, multitudinem equitũ impedimento fore putauerunt: propterea quòd facile perturbatur id copiarum genus. Nam equi nec ratione doceri, nec cohortationibus confirmari queunt, ut ſtent, ut confidant, ut ne ulla obiecta formidine terreantur. Quibus de rebus memoria teneo tecũ me, Imperator, ad Niceam eſſe locutum: cum ego tibi non nulla huiuſmodi commenta, quæ ad turbandos equitatus hoſtium idonea eſſe uiderentur, exponerem: tu uero plura multo, & meliora proſpiceres. Igitur indociles equi: at peditum ad omnem nutum & paratus animus; & ad uincendum pertinax eſt contentio. Nam quod ad copias, & commeatus, & ipſas pecunias attinet, quos neruos belli plerique uocauerunt, poteſt ne eſſe dubium, quin ciuitates, populi, Chriſtianæq́; nationes, quæ in hæc ſocialia bella inuitiſſimæ contulerunt, in hanc ſanctã, & ſalutarẽ omnibus expeditionem libentiſsime ſint,

non tantum opes ſuas, ſed corpora etiam, & liberos collaturæ? quanquam & bellum alere ſe ipſum ſolet, ſi ratione, & ordine ſit adminiſtratum: quæ quidem ratio, uisq́, prudentiæ in te, Carole, ſumma eſt, ſi in ullo unquam fuit. Quamobrem aggredere (quæſumus) hoc opus pulcherrimum omnium, & maximum, & cui tua magnitudo par ſola eſt. Non eſt illud Imperatorium, neque Regium (crede mihi) contentum eſſe terminis, qui à maioribus ſint relicti, aut proferre eos conari ex ſociorum detrimentis, atque damnis: quaſi parum multa ſint in conſpectu Barbarorum regna, parum multæ hoſtiles nationes, in quas iure inuadi, & quibus ſancte bellum inferri poſſit: nec rurſus dedere ſe deliciis, & uoluptatibus, id quod à tua mente ſemper abhorruit. Non enim tu ad ocium, nec ad deſidiã, ſed ad maximas ſemper res agendas, & cogitandas natus es. nullam habet maiorem iucunditatem uirtus, quàm recordationem rerum pulcherrime geſtarum. nihil eſt animis præſtantibus propoſitum ad diligendum, & cupiendum, quod finitum terminis ſit. Caduca ſunt enim, & fallacia omnia, quæ ſpatiis circumſcribuntur: animos magnos, atque excelſos in immenſum excurrere oportet, cum regionum, terrarumq́; Imperio, tum famæ, & laudis in poſteritate, tum uero beatitudinis, & felicitatis in illo cœleſti, & im mortali regno *. Ad quod Regnum, Carole Cæſar, & ad quæ præmia, decreta, & conſtituta illis, qui diuinis muneribus ornati, ad eiuſdem Dei gloriam cohoneſtandam uſi ſunt, tua te laus, atque uirtus, tuus iſte longe præſtans, atque eximius animus, tua natura, tua ſumma prudentia, tuus ille

notus

notus immortalitatis amor, tuæ curæ, tui tot antea à te ſuſcepti pro Rep. labores, tuus honos, dignitas, exiſtimatio: in primis autem in Deum, & Chriſtianam religionem tua pietas uocat: ipſiq́ue nos cuncti (pro omnibus enim loquor) eundem te, & uocamus, & flagitamus: ut, cum gratias tibi tantas pro hoc exoptatæ pacis opportuniſſimo dono per te nobis conceſſo, datoq́; debeamus, quantas perſoluere non poſſumus, eò te ſublatũ gloriæ, amplitudinisq́; uideamus, quò noſtra deſideria aſpirare uix poſſint: &, cum omnia omnes egerimus, quæ uel in gratulando tibi, uel in gratias agendo, uel in celebratione tuarum maximarum laudum, uel in commemoratione rerum à te pulcherrime geſtarum effici à nobis poterunt; nunquam tamen tam alte officiis aſcendere ualeamus, quin diuina tua in nos, & in Chriſtianam Remp. merita ſemper multo ſint ſuperiora.

IOANNIS

IOANNIS BAPTISTAE CAMPEGII BONONIENSIS, MAIORICENSIVM EPISCOPI, ORATIO DE RELIGIONE TVENDA,

AD CONCILIVM TRIDENTINVM.

VOD erat optãdum, Sanctiſſimi Patres; &, quod unum ad teterrimam peſtem, per totum terrarum orbem diutius peruagatam; nec non ad inuidiam noſtri ordinis, infamiamq́ue ſedandam maxime pertinebat: id, diuino primum conſilio, deinde ſummi Pontificis, ſummiq; Imperatoris pietate, ſtudio, ac diligentia datũ, atque oblatum uidetur. Etenim peſtifer ille ſerpens, cuius ueneno iampridem tota fere Germania infecta erat, Britannia contabuerat; iam Italiam uerſus, cæterasq; Chriſtianas prouincias, & nationes paulatim alas expanderat, ac bonam populi partem contagioſo aſpectu pernicioſoq; afflatu impune tabefecerat. nos uero, qui populorum paſtores, qui Religionis propugnacula, qui Reipub. Chriſtianæ firmamenta, quique adeò terrarum orbis lumina, ſplendoresq́ue habebamur; hactenus impietati ludibrio fuimus, nec pietatis offenſionem omnem uitauimus. inueterauit enim iam, & penitus in mentibus hominum inſedit opinio, populis quidem pernicioſa, nobis uero admodum periculoſa, quæ per uniuerſum fere orbem, omnium Chriſtianorum ſermone percrebuit, Epiſcopos,

pos, atque Paſtores, non ut Paſtores iam, ſed ut mercenarios, mercedem tantum ſpectare, ſibi cauere, ſua procurare, cætera negligere; irrumpant licet lupi, graſſentur per ouile, necent, auferant, dum ſibi cautum ſit, Paſtores nil ultra quærere, ne tantillum quidem oneris ſubire, ſi genium uel minima uoluptatis parte ſint defraudaturi. quæ ſane uoces, aliæq; huiuſmodi, utinam Patres, ut falſo, & à perditis paſſim hominibus iactabantur, ita in multorum animis locum ac ſedem non obtinuiſſent. etenim melius illi fortaſſe ſuæ ſaluti conſuluiſſent, & nos, tanta apud bonos ſuſpicione, apud improbos uero infamia, minime laborauiſſemus. dicant enim quæſo, quantum temporis prætermiſſum eſt, ex quo huiuſmodi peſtis, ac flamma cœpit animos hominum peruagari, quin ſummorum Pontificum uigilantia, inuictiſſimi Imperatoris pietate, pluribus ampliſſimorum Cardinaliũ Legationibus, Epiſcoporum labore, ac diligentia, illis loco, ac tempore, pro uiribus non ſit occurſum; ac, ni optima Principum conſilia, grauis ſemper Reip. fortuna interrupiſſet, quæ illorum animos à cœpto curſu, pulcherrimisq; conatibus retardaſſet, & ad alias res primo quoque tempore capeſſendas reuocaſſet, profecto talis morbus, & incendium, eorum ſtudio, uirtute, ac procuratione penitus fuiſſet extinctum. ſed non plus illi omnes, quàm una temporum peruerſitas, potuere. quarum rerum equidem multa, eaq; præclara teſtimonia, patres, adducerem; quibus ſcilicet Pontificibus, quibus temporibus, quibus locis, & quoties fuerit cõgregata ſynodus, quod unum remedium tãtis malis adhiberi poſſe uidebatur; quoties

ties rurſus, bellis ſiue gerendis, ſiue impendentibus, aut aliis quibuſdam difficultatibus, eadem interrupta ſit; atque impedita: ni uererer orationem meam dilatare, quæ infinita eſſe poſſet; atque etiam ut omnem prorſus occaſionem in hac parte inſolentius uolitandi, ac inſultandi uehementius, deuitem: præſertim cum uos ipſi omnibus rerum omnium certiſſimi, ac locupletiſſimi teſtes eſſe poſsitis. non enim, ut cætera omittam, ſemel, aut iterum, ſed perſæpe è uariis orbis partibus, maximis ueſtrum, rerumq; ueſtrarum incommodis, ac periculis conueniſtis. Nunc uero ipſius ſummi Pontificis, piiſſimiq; Imperatoris egregia uoluntas, ſingularisq; uirtus, quibus uobis laudibus, quibus ue honoribus decorandæ uidentur, qui cum ſtatim reſtituta ſynodo, multæ iterum tempeſtatum ſpecies, turbulentiſſimæque armorum procellæ toto propemodum orbe, terra, mariq; excitatæ conſurgerent, omnibus præ Chriſti eccleſia fluctuante pro nihilo habitis, frequentem illam religionis rem tractare, hoc agere, ad hoc tantum negotium incumbere, & uolunt, ut par eſt, & iubent. quippe eò rabies hæreticorum euaſit, ut, niſi illis ſaltem hoc tempore obuiam iretur, omnia ab eorum prophanis latratibus, uenenatisq; morſibus diſcerpta fuiſſent, ac lacerata. Venit igitur, Patres, tempus, iam diu nobis expectatũ atq; exoptatum, & populo Chriſtiano illuxit aliquando illa dies, de qua in orationis initio dixeram, & in qua, diuino freti præſidio, & horum ipſorum Principum auſpiciis, ſtudio, ac diligentia, hoſtes confundere; ſciſſa dogmata reſarcire; periclitanti Eccleſiæ opẽ ferre; eiuſdem auctoritatem prope intermortuam re-

 nouare;

nouare;susceptam nobis maculam falso improborum iudicio delere; existimationem nostram iampridem amissam, gentibus, & nationibus reconciliare, & errantes,lapsos,ac denique fractos,& debilitatos piorũ animos, monere, erigere, & confirmare plane ualeamus. non est enim amplius, non est metuendum, mihi credite Patres,quin ea,quæ huiusmodi tẽporibus, rebus omnibus omissis,tam forti,tamq; alacri animo cœpta sunt; per admirabilem prudentiam, coniunctosq; eorundem Principum animos, & uoluntates, ad pulcherrimum exitum non perducantur; præsertim si illorum studium, & diligentiam,uestra uigilantia, quemadmodum facitis,perpetua comes, & socia consequatur: quæ quo pacto ad has res,& hoc potissimum tem pore sit adhibenda,paucis expediam;non quò,Patres,id uos ignorare arbitrer: neminem enim in hoc grauissimo,pariter & sanctissimo consessu adesse intelligo,cuius summam prudentiam,& coniunctã cum pietate sapientiam, non admirer: sed quoniam mihi id oneris impositum est,ut ex hoc loco apud ornatissimos,eosdemq; doctissimos uiros,uerba faciam. quod etsi lõge uires meas exuperare sentio, tum propter rei magnitudinem, & huius auctoritatem loci, tum etiam propter imbecillitatem ingenii, & nullam prorsus ad agendum facultatem, cum mihi ipsi semper persuaserim,nihil huc, nisi perfectum ingenio,atque elaboratum industria afferri oportere; tamen, ne id quod semel suscepi, propter animi infirmitatem uidear omnino deponere, expectationemq; uestrã, oratione mea diutius suspensam tenere; de hac eadem uigilantia, pauca & breuiter dicere aggrediar: cum nullum

lum aliud argumentum in mentem uenire potuerit, quod, pro loci, temporis, perſonarumque dignitate, commodius à me poſſit tractari. quæ dum perſequor, quæſo uos, ampliſſimi Patres, pro humanitate ueſtra, quæ ſumma eſt, ut, quēadmodum hactenus feciſtis, me benigne attenteq; audiatis. Equidem, Patres, cū uniuerſam rem animo complector, onusq; noſtrum mecum diligentius ipſe conſidero; non eadem mihi uidetur noſtra, ac cæterorum Principum ratio. quamuis enim unaquæq; poteſtas, ut ait Apoſtolus, à Deo ſit conſtituta; non tamen omnes in eadem arena uerſamur. Illi enim terrena, nos cœleſtia; illi fluxas, & momentaneas, nos ſtabiles, & ſempiternas opes; illi corporum, nos animorum ſalutem; illi denique parum fortaſſe, nos maxime neceſſaria populis procuramus. Elaborandum eſt igitur, Patres, & in eo omnes induſtriæ noſtræ nerui ſunt adhibēdi, quod in primis præſtare debemus, ut, quāto uberiora, ſplēdidiora, Deoq; Opt. Max. gratiora cæteris omnibus ſunt hæc, tanto maiori cum diligentia, hoc tempore, hoc inquā tempore peropportuno, & maxime omnium neceſſario à nobis rite, atq; integre adminiſtrentur. etenim, ſi illa iis artibus facile retinentur, quibus initio parta ſunt; ſunt autem parta multorum hominum ſtudiis, & laboribus, quid de his exiſtimādum eſt, Patres, quæ unius tantum & Dei, & hominis, nocturnis, diurnisq; uigiliis, immenſis ſudoribus, & cruciatibus, atq; adeo precioſiſſimo ſanguine de ſæuiſſimi hoſtis manibus ſunt extorta? illud præterea, Patres, in mentem uenit, Principes ipſos partis opibus, & Imperiis, & cæſis, ac fugatis hoſtibus, omnia pacata, omnia tranquilla

 poſſidere,

poſſidere; mœnibus prǽterea præſidiiſq; circummunitos, neminem amplius formidare; nobis uero infirmis atq; imbecillis, & cum hoſte munitiſſimo, ac ſempiterno dimicantibus, ſemper in ſtationibus, in excubiis, in armis, in laboribus, degendum eſt, ne leo ille rugiens, qui ſemper circuit, ſemper explorat, ſemper aliqua in incautos excogitat ſtratagemata, ouem aliquam, non auro, neque argento, ſed, ut paulo ante dicebam, precioſiſſimo ſanguine redemptam, deuoret. Illud etiam, Patres, præ oculis ſemper habendum cenſeo, nos eſſe à Deo conſtitutos, terræ ſalem, mundi lumina, ciuitates ſupra montes poſitas; atque in omnium conſpectu, in omnium ore uerſari: abolito ſale, omnia inſipida remanere; extincta luce, ſtatim tenebras oboriri; ruente ciuitate, cæteras opes in eandem ruinam trahi. patiemur igitur, Patres, Dei Eccleſiam, Chriſti ſponſam, Spiritus ſancti domicilium, Apoſtolorum ædificium, communem matrem tanto excidio oſcitantia noſtra, deſidiaq; corruere? abſit, Patres, ut talentum illud, noſtræ fidei abeunte domino commiſſum, terra inutiliter abditum, noſtra pereat ſocordia; ne redeunte domino, & rationem ab oſcitantibus expoſcente, in exteriores tenebras coniiciamur. Ethnicus ille poeta, Patres, dum uniuerſæ Græciæ Imperatorem pro una muliere, & eadem adultera bellum gerentem inducit, figmentis quibuſdam admonet illi, cuius conſilio omnia nituntur, & cui totius exercitus ſalus commiſſa eſt, ſemper eſſe uigilandum. nos autē, quibus uerum illud, atque diuinum oraculum perpetuam pollicetut beatitudinem, ſi, ut frugi ſeruos decet, etſi prima, etſi ſecunda uigilia uenerit, dominus

inue-

inuenerit uigilantes; his temporibus, tantoq; bello pro aris, & focis gerendo dormiemus? aut muliercularum more, compressis manibus totum diem sedentes otiabimur? minime, Patres, minime inquam; at illud potius meminerimus hunc illum nobis peroptatum illuxisse diem, quo, si uiri erimus, & plane uiri, sicut esse debemus, sublata humeris cruce, Christi sanguine insigniti, fidei lorica induti, ac sanæ doctrinæ gladio præcincti, eius Ecclesiæ nos acerrimos propugnatores exhibeamus, ut demum uictis, ac spoliatis hostibus, non Iouis, sed ueri Dei templa, non Romana, sed cœlestia capitolia triumphantes ascendere ualeamus. Nitendum est etiam, Patres, in quo uigilandum, laborandum, sudandum omnino nobis est, si uigilantissimi Pastoris officium, atque partes omnes sustinere uolumus; ut patientiam perseuerantiam, animi magnitudinem, & charitatem supremi Pastoris, qui se nobis, tanquam speciosissimum exemplar semper, & in singulis quibusque actionibus imitandum proposuit, quoad eius fieri possit, imitemur. quod etsi arduum, & longe omnium difficillimum est, tamen in rebus præclarissimis, & humanas uires excedentibus prima sequendo, semper honestissimum fuit, & habitum est, in secundis, tertiisque consistere; id, quod nobis, eo præsertim auspice, & adiutore poterit aliqua ex parte contingere; si, pro Dei gloria, & populorum salute conseruanda, ipsius uestigiis insistentes, uitam ipsam, & sanguinem, nedum cætera omnia, cum usus uenerit, profundere non dubitauerimus; si, præsertim hoc tempore, rebus omnibus cõfusis, ac perturbatis, & uentis quibusdã reflantibus,

animo

animo non defecerimus, nec à recto cursu deflexerimus; sed in Christi causa defendenda, quantum in nobis fuerit, perstiterimus. quam si per ipsorum temporum, uel hominum quorundam malitiam tueri nõ dabitur; opprimi nos onere officii potius eligamus, quàm tam piam, tam sanctam, tam salutarem, tam illustrem prouinciam sustinendam nobis impositam, & alias quidem sæpe sustentatam, aut propter perfidiam abiicere, aut propter ignauiam deserere. si demum nostra consilia, & cogitationes omnes ad augendam religionem, moresq; instaurandos retulerimus; & in mediis tenebris, fluctibus, ac tempestatibus in Christum semper, tanquam in cynosuram intuiti fuerimus; quicquid deinde euenerit, forti, constantiq; animo toleraturi, & nobiscum præclarissime actum existimaturi, si digni habiti fuerimus pro Christi gloria, probra & contumelias pati. hæc est illa patientia, quam ueri imitatores Christi, tanquam munitissimum clypeum cõtra quoscunque mundi ictus obiicere consueuerunt; hæc illa perseuerantia, quæ à nobis exigitur, & quam rerum præsens status, & temporum ratio maxime requirit; hæc animi altitudo est, & tranquillitas, quæ in Christianis hominibus, & potissimum in Episcopis inesse debet; hæc denique est illa cæterarum omnium uirtutum regina caritas, quã nobis Christus, seruator noster, cœlos ascensurus, ueluti ex testamento reliquit, maximeq; omnium commendauit. Aegrotat, Patres, totum Reip. corpus, & eo genere morbi, ac grauitate, mihi credite, ægrotat, ut, nisi in medicinis faciendis peritia, & diligentia uestra maxime apparuerit, eius salus in maximum periculum,

culum, & extremum pene discrimen sit adducta. Omnia enim, quæ pro illius incolumitate, conseruatione, ac salute, summa præpotentis Dei nostri benignitate illi data, ac donata sunt, ab istis nouis, atque eruditis magistris aut omnino tolluntur, aut pro maxime dubiis relinquuntur, ita, ut ueritati uanitas, medicinæ uenenum, rebus salutaribus, mortifera omnia plane successisse uideantur. tanta (proh dolor) mentibus humanis per eosdem offusa est caligo. & quidem cæteris istorum uitiis, ac peccatis ita moueor, ut ea reprehendenda tantum existimem; hic uero, tanto dolore afficior, ut non queam satis, neque miseram nostrorum temporum condicionem deplorare, neque huius negotii, quod tractamus, rationem, fortunamque miserari. sed omittamus querelas, ne oratio nostra ab eo, quod instituimus, aliena esse uideatur; & illuc reuertamur, ut diligenter attendamus, qua cura, quo studio, quanto animi feruore, in eam prouinciam nobis incumbendum sit, in qua præcipue de animabus agitur, nec illis, quidem paucis, sed de his omnibus, quæ in toto terrarum orbe & sunt, & in posterum sunt futuræ; pro quibus Christus ipse Deus, & homo mori, & extrema quæque supplicia pati uoluit. à cuius quidem præsidio, cum ipsæ discedunt; uos proximos habẽt, uos sibi propugnacula, uos munimenta, uos Duces, uos milites, uos patres, uos pene Deos reputant. Quòd si nos orarent, atque obsecrarent, ut suis incommodis, necessitatibus, saluti denique, in tanta præsertim rerum omnium suarum perturbatione, ne dicam desperatione, cõsuleremus: quid aut illis honeste respondere possemus, aut pro

earum

earum miseriis siue tollendis, siue subleuandis facere? nisi ut nos, fidemq́, nostram implorent? adsunt, & implorant, neque solum implorant, uerum etiam uehementer efflagitant. Fingite cogitationibus uestris, liberæ enim sunt cogitationes nostræ, eas hic sordidatas adesse; nosq́; ueluti suorum ulcerum, atque ægritudinum medicos, & curatores peritissimos huc adductos intueri, & sæpe, ac sæpius appellare; summoq́ue, & incredibili pene desiderio teneri, progressum, atque exitum huius cōcilii uidendi, in quo uno totam spem suæ salutis, atque incolumitatis positam & collocatam esse intelligunt. Possumus, amplissimi Patres, illis egregie admodum operam nostram nauare, possumus: omnia enim, quæ ad hanc rem spectare uidentur, prompta sunt, & parata; tempus, locus, Patrum frequentia, Principum fere omnium unanimis consensus præsto nobis sunt; neque ullum auxilium aduentitium expectandum amplius, aut expetendum uidetur. Quòd si à uobis destituantur, id quod uix in mentem cuiusquam uenire, aut cadere potest; quò infelices confugiant, quem ue portum suæ miseræ, atque iactatæ fortunæ huc, atque illuc fluctantes, inuenire possint, aut quò se uertant, amplius non habent; nullumq́; periculum adeo graue inueniri, aut excogitari poterit, ad quod, tanquam ad scopulum, eas detrudi aliquando non sit necesse. Quare, perpetua illa uigilantia, quam ciuitatibus, quibus præfecti estis, debetis, facite, Patres, ut hoc potissimũ tempore toti terrarum orbi illucescat; perficite, ut, quam de uobis Christiani homines conceperunt, nō eos frustretur opinio; mementote etiam, & sæpe, ac

sæpius,

sæpius in mentes ueſtras reuocate, quæ præmia uiuo Dei omnipotentis oraculo Chriſtum intrepide confitentibus ſint ſtatuta; quæ ue rurſus eos ſupplicia maneant, qui uel opes, uel gloriam, uel propriam ſalutem ſacroſancto illius nomini anteponant. ſit clarum illud Nicenum concilium, Patres, quo horrenda Arianorum rabies ſedata eſt: ornetur eximia laude Cõſtantinopolitanum, quo impia Macedonicorum ſententia fuit damnata: habeatur egregium Epheſinum, quod ingentem Neſtorianorum flammam extinxit: anteponatur his Chalcedonenſe, quo pertinax Eutychianorum peruerſitas eſt debellata: cætera item in æterna gloria ſint, quibus diuerſæ diuerſis temporibus oborientes hæreſes ſunt radicitus extirpatæ. erit profecto inter horum laudes aliquid loci ueſtræ gloriæ, ſi non unam, aut alteram, ſed tot, ac tantas recentium hæreticorum hæreſes, atque monſtra, ueſtris ſanctiſſimis decretis, tanquam fortibus, & fulgentibus armis, de medio funditus ſuſtuleritis: quanquam omnis honor, & gloria Principi, atque omnium bonorũ auctori Deo ſit tribuenda, qui per uos Eccleſiæ ſuæ conſultum eſſe uoluerit. Quæ cum ita ſint, Patres, primum totius Reip. Chriſtianæ cauſa, qua ſecundum Deum nulla res cuiquam potior eſſe debet; deinde, pro ueſtra ſumma, & nobis cognita pietate; pro mea item, quam communem uobiſcum habeo, auctoritate uos hortor, pro magnitudine imminentis periculi obteſtor, ut otio, ut paci, ut omnium ſaluti conſulatis, atque ea in præſenti futuriſq; conſeſſibus Spiritus ſancti fauore diligenter, ut inſtituiſtis, & fortiter decernatis, quæ uobis honeſta, Reip. ſalutaria, Deo

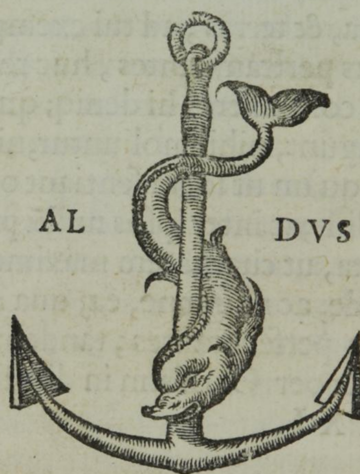
H Opt.

Opt. Max. gloriosa sint futura. Te uero beatissime Paule, te inquam sapientissimum, & singulari quadã electione electum Apostolum appello, id quod tacito quodam animi sensu, & cogitatione uniuersa hæc sacrosancta synodus facit, atq; ego illius nomine supplex, humiq; prostratus, quanta maxima possum animi, & uocis contentione abs te peto, & flagito; ut, quẽadmodum huiusmodi die admirabili, atque extraordinaria Dei uirtute, & misericordia effectum est, ut ex Saulo Paulus, ex impio pius, ex atrocissimo Christiani nominis hoste acerrimus eiusdem propugnator, & propagator euaderes; ita piissimis tuis, efficacissimisq; precibus hodierna die, atque hoc ipso temporis puncto, quo loquor, eandem plane uirtutem, & misericordiam omnibus rebellibus, obstinatis, atque in suis prauis opinionibus, & hæresibus obfirmatis animis impetrare contendas: quandoquidem ea omnia, quæ humana ratione, & sapientia inueniri, aut excogitari hactenus potuerunt, nihil, aut certe parum admodum profecere. Quod si per te impetratum fuerit, non tu quidem beatior eris, & sanctior; neque enim esse potes, qui nunc es, & beatissimus, & sanctissimus: sed certe nomen tuũ illustrius, & maiori quadam cum celebritate, quàm antea, in omnium gentium, ac populorũ sermonibus, & mentibus semper hærebit: si quidem ex tali beneficio nõ minorem utilitatem uniuersus orbis sentiet, ac percipiet, quàm olim, dum in terris pro Christo legatione fungereris, ex tuis grauibus, ac uehementibus concionibus idem senserit, atque perceperit: nisi forte maius sit populis patefacere uiam ad felicitatem, quàm

curare,

curare, ut qui à uera religione defecerint, rurſus reſipiſcant,& in rectam ſalutis ſemitam reuertantur.Hoc iterum abs te, non ſua commoda procurantes, non priuatas iniurias ulciſci quærentes, non Regni, aut alicuius potentiæ appetentes, poſtulant; ſed hi qui laudem, ac gloriam Dei tuendam, & conſeruandam ſuſceperunt; hi qui rerum omnium ſibi chariſsimarum obliti, maria, & terras, ad tui exemplum difficil limis temporibus pertranſeuntes, huc religionis con ſtituendæ gratia confluxere; hi deniq; qui nihil aliud cogitant, nihil agunt, nihil moliuntur,nihil magis in optatis habent, quàm ut idem ſentiant omnes, idem dicant,idem uelint,ac inter ipſos nullũ prorſus ſchiſma reperiatur; ita, ut charitatem maxime amplexantes, & in uera fide, ac religione, ea, qua decet, pietate, ac conſtantia perſeuerantes, tandem in Chriſto, cum Chriſto, & per Chriſtum in die Domini ſalui fiant. DIXI.

ERRATA		CORRIGENDA
pag. 5. b.	ſuaq́; ipſum innocentia,	ſuaq́; ip ſorum innocentia
pag. 6. b.	poſsides ? quòd etiamſi	poſsides ? quod etiamſi
pag. 8. b.	nec amicita tibi adiungete	nec amicitia tibi adiungere
pag. 9. b.	ingenia : quò plura	ingenia : quo plura
pag. 11. a.	maximi Regis ſidei	maximi Regis fidei
pag. 11. b.	uolebat. Cum ego	uolebat : cum ego
pag. 16. a.	paſſa ſint quid eſt	paſſa ſint : quid eſt
pag. 21. a.	decorandæ uidentur, qui	decorandæ uidentur ? qui
pag. 24. a.	ſalutaribus, mortifera	ſalutaribus mortifera
pag. 24. a.	nec illis, quidem	nec illls quidem
pag. 24. a.	præſidio, cum	præſidio cum

AL
DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

15.

